

CHRISTIANÆ

PIETATIS

PRIMA

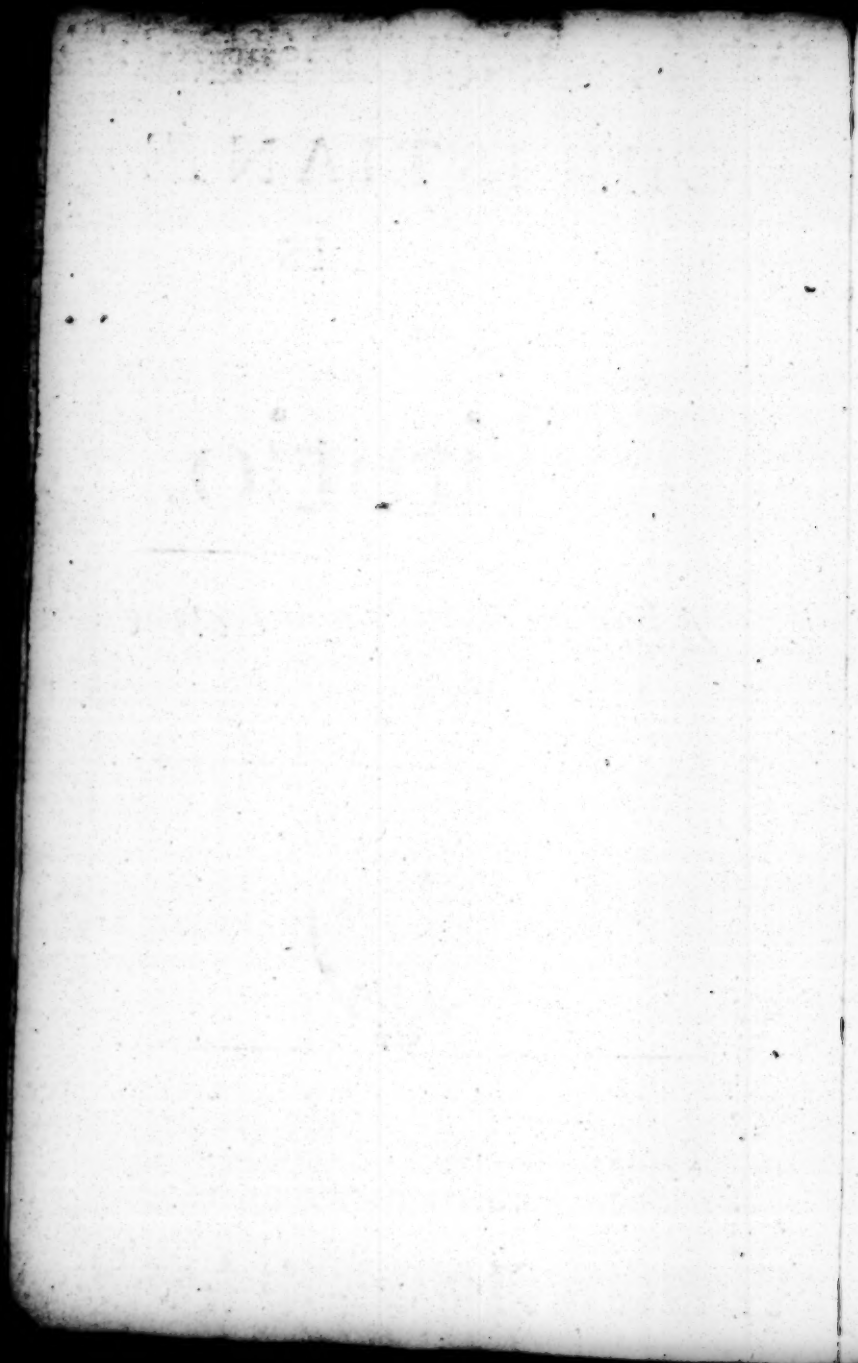
Institutio.

*Ad usum Scholarum Latinè
scripta.*

LONDINI,

Typis A. Godbid & F. Playford, pro
Societate Stationariorum, 1679.

Reverendissimis in Christo Patribus ac Dominis, MATTHÆO Archiepiscopo *Cantuariensi*, EDMUNDO Archiepiscopo *Eboracensi*, EDWINO Episcopo *Londonensi*, aliisque reverendis Patribus, Episcopis Ecclesiæ Anglicanæ vigilantissimis fidelissimisque Pastoribus.

CUM seculi huius ad interitum jam ruentis mores perditos, & corruptelis omnibus depravatissimos, non sine acerbissimo animi dolore mecum sæpe considero: animadvertamque diuturnam peccandi consuetudinem hominum mentibus quasi callum quoddam ita obduxisse, ut neque virtutibus præmia, neque supplicia vitii sempiterna, divinis proposita legibus, ullam jam vim vel ad cohortandum, vel ad deterrendum habere videantur: in eam tandem cogitationem venio, ut aut nullam prorsus spem ostendi, fore aliquando melius, aut si qua est etiam nunc reliqua, eam in sancta pueritia atque ineuntis adolescentiæ institutione & disciplina omnino repositam esse existimem. Nam teneri illi & flexibiles animi, non solum quocunque torqueas trahisve, sed quocunque etiam vel leniter ducas, sequuntur; atque ut voles flecti, arbitrioque fingi possunt: & quia sunt ab omni hactenus scelere vacui atque integri, nonnihil in illis loci salutaribus adhuc monitis consiliisque patet. Quæ cogitatio, Patres in Christo Reverendissimi, in eam me mentem impulit, ut ad primam illam Christiana pietatis institutionem

Epistola.

puerilem Latine scribendam me applicarem: eamque variis tractatam modis, hoc quidem libello verbis tantummodo necessariis & propriis breviter comprehenderem; altero vero libro eandem aliis verbis luxulentioribus & pluribus copiose explicarem: ut & illi qui brevitati student, & qui ubertate etiam orationis delectantur, ad sua utrique ingenia sensusque apta & accommodata invenientes, voluptate aliquod ad legendum invitarentur. Curæ etiam mihi magnæ fuit, ut brevitate usus, planè tamen & perspicue dicerem, & in illa rursus ubertate, ne insolentius copiâ abuterer.

Cum enim Latine vel intelligere in aliqua laude, loqui etiam in magna poni soleat, tamque multi ejus Lingua studio inflammentur, puerique ob eam causam doctis hominibus in disciplinam tradantur: hanc oblatam occasionem putavi, quia, interea etiam dum aliud agunt, vera pietas, quæ est ante omnia expetenda, tenellis mentibus instillaretur. Cum vero multos valde pœniteat ita se pueros Latine didicisse, ut cum loqui ea lingua aut scribere velint, sibi ipsi plerumque diffidant: ut ea molestia, qua me etiam (non tam mea tamen, quam illorum, quos aliquando institui, causâ) sæpe sanè ac graviter torfit, alios liberarem; diligentiam quantam potui maximam adhibui, ut emendata esset oratio & pura: & ut neque in simplicibus verbis, quod non esset Latinum, neque in conjunctis, quod non esset consequens, jure vituperaretur. Nam quæ verba per religionem mutare non licet, ea sunt in fine majoris libri notata.

Has Institutiones Latine à me scriptas amici duo mei (Homines Docti) alter in sermonem vulgarem nostrum, ut omnibus scilicet essent communes; alter in studiosorum gratiam, Græcè etiam converterunt. Omnibus quidem nobis mens eadem, idem erat propositum, ut quamplurimis videlicet plurimum prodesse exiteremur. Unde enim potius Anglicè primum legere discant pueri nostri, quam ex libello, qui pietate etiam teneros interim animos imbuet? Et revera si quis-

Epistola.

quisquam, vel puer vel adolescens, ista Anglicè red-
dita diligenter legat; præterquam quod Christianæ
Religionis summam dilucidè explicatam & intelligere
facile, & ediscere etiam, si velit, haud difficulter pos-
sit; quod est certè in lucro vel maximo ponendum:
eadem etiam opera sermonem vulgarem nostrum &
pronuntiare rectius, & scribere emendatius addiscet:
quod commodum aspernandum non esse, ex multorum
sermonem Anglicum loquendi scribendique vitiosa at-
que corrupta consuetudine, ipsa propemodum est luce
clarius. Jam verò unde potius ordiantur prudentes &
pii doctores prima Latine loquendi elementa pueris
tradere, quam à pio aliquo parvòque & facili Lati-
no libello, cujus sententiam, ut Anglicè jam antea le-
gi, teneant; atque ita partim recognoscentes, partim
etiam discentes, rerum pariter optimarum memoriam
renovent, & verborum etiam novitate delectentur?
Hoc verò libello semel perlecto, pueri, qui aliquo Latine
loquendi studio teneri jam incipient, quæ augusto
sermonis genere contracta priùs legerant ad eadem eti-
am ratione copiosa uberius & fusius, aliòque ex-
primendi atque eloquendi genere explicata cognoscen-
dum, sua sponte sine monitoris præcepto festinabunt.

Deinde, postquam istis diligenter legendis, atque inter
se comparandis aliquos in lingua Latina progressus
fecerint, ut certè facient; haud minore jam eadem
etiam Græcè scripta legendi cupiditate ardebunt; ut
illis discendi, præceptoribusque docendi non labor jam,
sed voluptas sit futura. Hec ratio docendi discendique,
& res easdem aliis atque aliis verbis, quàm maxime
fieri possit lectis explicandi, Græcæque cum Latinis
conjungendi, M. Ciceroni visa est aptissima esse atque
utilissima adolescentibus, in quibus ubertatem se effe-
re voluit. Hac ille ratione eam Latini & Græci etiam
sermonis copiam, varietatem, facultatem, facilita-
tem, proprietatem, elegantiam, quibus longè multumque
cæteris omnibus omnium ætatum hominibus an-
tecelluit, consecutus & adeptus est.

Epistola.

Et ut eo aliquando perveniam, quo maxime & directe hoc meum spectat institutum, non tantum juvenus nostra assiduis istis animorum, ingeniorum, linguarum exercitationibus, à prima pueritia ad ineventem usque progredientemque adolescentiam assuefacta à desidia, malorum omnium matre, arcebitur: verumetiam Christiana pietas, quæ est virtutum omnium fundamentum, iisdem occasionibus toties repetita, altissimas in teneris illorum animis radices aget; quæ mirifice etiam confirmabitur, si vel sua ipsi voluntate, vel præceptorum monitis diligenter exquirent, quæ sint in istis Institutionibus de pietate nostra tradita, quibus ea sacrarum literarum fundamentis nitantur. Quod ut sine ullo penè labore tadiorve præstare possint, apposita ubique in conspectu nota facilem ipsis compendiariamque viam ostendunt. Fieri verò non potest, quin de tremenda divini numinis maiestate, potentia, justitia, ejusque rursus paterna in suos per Christum bonitate, benignitate, beneficentia, & de tota religione Christiana, assidue audiendo, legendo, repetendo, meditando, ea ætate quæ est ad optima quæque opportunissima; fieri, inquam non potest, quin & Dei metum atque reverentiam (quæ jam ex hoc mundo penè profligata esse videtur) ejusque etiam amorem, atque illi placendi, vitæque cum virtute degenda studium, in auribus, oculis, atque animis suis ita penitus designant, ut nulla unquam vi labefactari, aut oblivione deleri posse confidam. Hac est summa consilii mei, hæc me ratio impulit, ut laborem mihi non necessarium studiosis adolescentibus, ut spero, utilem susciperem. Hujus, ut omnis mei otii pariter atque negotii, rationem vobis reddendam esse existimavi, Patres in Christo Reverendissimi, quorum ego pietatem, sapientiam, doctrinam, auctoritatem, ut debeo, plurimi facio, benevolentiamque & gratiam memoriâ atque honore meritò prosequor.

V. stri studiosissimus observantissimusque,
ALEX. NOWELLUS.

RELIGIO CHRISTIANA.

Verbum Dei. Testamentum.

Magister. Auditor.

M.

N

Arta, mi fili, quam religionem colis.

A. Eandem illam quam Christus Act. 11. 26.

Servator noster docuit; unde Christianus nominor, & ita revera me esse confido.

M. *Quanam est Christiana pietas?*

*A. Pietas Christiana est divini numinis sancta Mat. 4. 10.
veneratio & obtemperatio legibus illius. Joan. 4. 24.*

M. *Unde est ejus intelligentia capienda?*

*A. Ex verbo Dei, quod veteris novique Testa- Joan. 5. 39.
menti libris explicatur. Act. 17. 11.*

M. *Cur verbum Dei vocabulo Testamenti nominatur?*

*Joan. 5. 39.
Act. 17. 11.
1 Tim. 3.
15, 16, 17.
Joan. 4. 25.
Gal. 3. 15, 17
Gal. 1. 8, 9.
Deut. 4. 2.
Isa. 8. 30.*

A. Quia divina voluntas de rebus expetendis fungiendi que, in eo perfecte atque immutabiliter continetur, à qua ullam in partem non est deflectendum.

M. *Qua ratione modoque divinæ voluntatis, in ejus verbo explicatæ perquirenda est cognitio.*

*A. Assiduâ divini verbi lectione atque meditatione, aut attentâ ejus, ab aliis lecti pureque explicati, auditione. Joan. 5. 39.
Act. 17. 11.*

M. *Satin' id est?*

*A. Quia mortalium nemo divinæ sapientiæ, in 1 Cor. 1. 21.
ejus verbo reconditæ, scientiam ingenio industriæ & 3. 7.
ve suapte consequi potest; à Deo precari sedulo Pl. 119. 33,
34, 35.*

Lex & Evangelium Religionis partes.

vehementérque debemus, ut per Spiritum sanctum suum, mentes nostras sacri verbi sui cognitione, fidéque, voluntati ipsius, in eodem illustratæ, parendi studio ardenti imbuere velit.

M. Quæ sunt divini verbi partes præcipuæ?

Joan. 1. 17.

Luc 16 16

Act. 13. 39.

Rom. 6 14,

15.

Mar. 22. 37.

38, 39 40.

Luc. 10. 27,

28.

Rom. 10. 5.

Gal. 3. 10.

A. Lex & Evangelium.

M. Hæc duo, alterum, ab altero, quomodo secernuntur?

A. Lex ad omne nos officii munus instruit, tam pietatis erga Deum, quam charitatis in proximum; utque utrique illud præstemus, summo studio præcipit; & Legi parentibus vitam promittens sempiternam, æternam mortem ejus ruptoribus minatur.

M. Evangelium verò quid?

Mat. 1. 15.

Luc. 5. 32.

Joan. 1. 17

Act. 2. 18. 39.

& 13. 33 36

Rom. 1. 3. 16.

& 6. 14, 15.

A. Evangelium nobis confirmat Deum, per fidem in Christum, illis qui contra Legem commiserunt, misericordem se præbiturum, ignoturumque, modo animi dolore, quod cum offenderint, afficiantur, & seipsos reprehendentes, corrigere atque emendare studeant.

M. Quot partibus constat vera religio?

A. Religio, perinde ac verbum Dei, ex quo tanquam ex fonte profluit, duas habet partes.

M. Quænam illæ sunt?

Joan. 14. 15.

11. 23, 24.

Rom. 10. 5,

6, 8.

Mar. 1. 5.

Rom. 1. 5. 16

Joan 14 15,

21, 23, 24.

Mar. 16. 16.

Act. 2. 21

Rom. 10. 12,

13.

Gal. 3. 10.

A. Obedientia, quam Lex imperat; & fides, quam Evangelium requirit.

M. Verum majoris perspicuitatis gratia, in plura te membra religionem partiti velim.

A. Videor mihi non ineptè quatuor has ut principes veræ religionis partes, posse recensere; obedientiam, fidem, invocationem, & sacramenta.

M. Age ergo de istis quatuor, ut ea ordine recitasti, te interrogabo. Et quoniam vera obedientia, quæ prima pars est ad regulam divinæ Legis sit dirigenda, necessario primum intelligendum est quid de Lege Dei sentias?

A. Legem Dei duabus expressam Tabulis justi-

tia-

Exod. 34 28,

29.

tiz normam esse perfectissimam arbitror, recta imperantem, vetantemque contraria.

M. Prior Tabula quæ tractat?

A. Debita Deo pietatis officia tradit, quatuorque prima præcepta in ea continentur.

M. Secunda quæ docet?

A. Ad Charitatem, mutuâq; inter homines officia instituit, ad quam reliqua sex præcepta pertinent: ita Lex universa decem omnino præcepta complectitur, ex quo fit, ut Decalogi nomine appelletur.

M. Quod est primæ Tabulæ præceptum primum?

A. Deus sic est elocutus, Audi Israel: ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio servitutis Egyptiæ: non habebis deos alienos coram me.

M. Quare nos primum commonefacit se Dominum Deum nostrum esse?

A. Illis verbis ejus immensa infinitaque majestas, potentia & bonitas explicantur; nôsque pariter parendi summa necessitate astringimur, nisi & contra potentissimum repugnare, & in benignissimum beneficentissimumque ingrati esse velimus.

M. Quid est quod edicit nobis, Ne habeamus deos alienos coram te?

A. Idololatria omnis his verbis prohibetur ac damnatur.

M. Quid est Idololatria?

A. Rebus ullis conditis divinum cultum tribuere; aut in illis, ut Diis quibusdam, fiduciam perfugiumq; habere: quod patrare scelus esset maxime detestabile. Ipsius enim solum majestati divini honores, ipsius bonitati singularis ille noster amor debetur: ad illius opem confugere, ab illo in terroribus periculique omnibus opem atque auxilium petere & expectare, illius benignitati nos nostraque omnia debere, gratis animis agnoscere, ingenuèque confiteri oportet.

M. Suprema illa verba, coram me, aut in conspectu meo, quid sibi volunt?

A. Ni-

Psal. 19. 6. 7.
8, 9, 10.

Exod. 20.

Deut. 5.

Isa. 30. 21.

Mat. 22. 36.

37. & c.

Mat. 19. 18.

19. & 22. 39.

40.

Exod. 34. 28.

Deut. 4. 13.

Exod. 20. 21.

Deut. 5. 5.

6. 7.

Deut. 10. 12.
13.

Mal. 1. 5, 6.

Psal. 115. 8, 9

Mat. 4. 10.

Deut. 10. 12.

13. & 20. 21.

Mat. 22. 37.

Psal 50. 14.

15. 23.

Psal 79. 15.

& 95. 6. 7.

& 100. 1, 2, 3

Joan 3. 27.

1 Cor. 4. 7.

Jac. 1. 17.

P. 7. 8. &
33. 13. 14.
Isa. 29. 13.
Mat. 5. 8. &
15. 8.

A. Nihil tam penitus obſconditum eſſe, aut in occulto latere, quin Deo notiſſimum ſit, atque apertiſſimum; & proinde non voce, maniſeſtiſque ſolùm vitæ actionibus, atque externâ ſpecie, ſed intimâ etiam atque ſincerâ puræ mentis ſanctitate, Deum, illumque unum, & præterea neminem, piè colendum eſſe atque venerandum.

M. *Summatim expone, quos maxime putes in hanc legem peccare.*

Lev. 19. 31.
Isa. 8. 19.
& 47. 9.
Deut. 18. 19.
20.
Mat. 15. 2,
3, 6, 9.

A. Idololatæ (ut dixi) omnes, omnes arioli, augures, & conjectores, incantatores, venefici, magi, ſigæque omnes, omnesque qui ad illos deferunt, illiſve ſidunt. Prophetæ item mendaces omnes, qui falſa vanæque docent. Præterea, qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, ſed inanibus ſuis ſomniis aut conjecturis ducuntur. Denique, qui res ullas conditas ſupra, aut æque atque Deum conditorem metuunt, amant, aut magnificiunt: hi omnes, hiſque conſimiles univerſi hanc legem violant.

M. *Recita jam Præceptum ſecundum.*

Exod. 10. 4,
23.
Lev. 26. 1.
Deut. 4. 15,
16, 17, 18, 19
Isa. 40. 18. &
44. 9, & c.

A. Signum ſculptile aut ſimulachrum ullius rei, quæ aut ſupra in cœlo, aut infra in terra, aut in aquis infra terram ſit, non effinges. Ea non veneraberis, neque coles: nam ego ſum Dominus Deus tuus zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam uſque quartamque progeniem ſorum mei: clementiæque utor ad milleſimam uſque progeniem erga mei amantes, meæque præcepta conſervantes.

M. *Videri poſſit hac lege pictorum fictorumque artificia condemnari, ita ut fas non ſit ullas omnino imagines habere.*

Mat. 22. 20,
21, 36, 37.

A. Nequaquam, in prima enim hac tabula minime de rebus artiſicioſis, quæ ad humanos civileſque uſus expetuntur, ſed de iis tantum quæ ad Dei cultum pertinent, agitur.

M. *Quanam eſt igitur huius Præcepti ſententia?*

A.

A. Hoc secundo præcepto prohibet Deus, primum, nè imagine ullâ ipsum imitari, vel adumbrare, quærere, aut colere conemur. Secundò, nè simulachra ipsa veneremur, aut illis quoquo modo ad idololatriam aut superstitionem abutamur, interdicat: verùm ut Deum solum non ad nostrum arbitrium libidinèmq; sed purâ atque integrâ mente, verèq; quemadmodum nobis suo ipsius verbo præscriptum est, colamus & veneremur.

M. *Quam ob causam Deum corporeû spectabilique formâ effingere nefas est?*

A. Quia corporea, infirma, inanimata, vanâque effigies aut imago, nullam cum Deo, qui spiritus est immortalis, infinitâ, immensâ, incomprehensibili magnitudine majestatéque, communitatem habere, nec ullam ejus similitudinem specièmq; gerere potest.

M. *Quemnam colendi morem hic condemnat?*

A. Cum præcationi usuri nos ad simulachra vertimus, supplices nos coram illis abjicimus, rudato capite aut aliâ significatione illis honorem tribuimus, perinde quasi Deus in illis nobis præsens adesset.

M. *Clausulam huic præcepto additam repete.*

A. Nam ego (inquit) sum Dominus Deus tuus zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam usque quartâmq; progeniem osorum mei?

M. *Quamobrem hæc commemorat Deus?*

A. Dei atque Domini vocabulis sese nuncupans, etiam atque etiam monet, ut tum ad majestatem, tum ad benignitatem suam, sicuti antè dictum est, respectum habentes, ad ipsius arbitrium nos totos accommodemus. Zelotypiæ verò nomine declarat, participem aut consortem secum venerationis suæ se nullo modo tolerare possè.

M. *Ecquid præterea additum ad prohibendam idololatriam?*

Isa. 40. 18.
&c.
Deut. 5. 8, 9.
Ps. 97. 7.
Isa. 44. 17.

Ps. 113. 4, 5.
& 115. 3, 4.
Isa. 10. 18.
&c.
Joan. 4. 24.
Ro. 1. 20, 23.

Lev. 26. 1.
Deut. 4. 19.
& 5. 9.
Ps. 97. 7. &
115. 8.
Isa. 44. 17.
Act. 7. 41.
Exod. 20. 5.
Deut. 5. 9. &
6. 15.
Ps. 78. 58.

Deut. 10.
12, 15.
1 Reg. 18. 39.
Mal. 1. 5. 6.
1 Tim. 6. 15.
16.
Exod. 34.
13, 14.
Isa. 42. 8.

Exod. 3, 4, 7.
Isa. 1, 4, 20,
21.

A. Quo nos magis ab Idololatriæ peccato, quod tam vehementer detestatur, refrænet, minatur se non in maleficos tantum, sed in eorum etiam liberos posterôsq; vindicaturum esse.

Deut. 5, 10.
Exod. 34, 6, 7

M. Perge porro quod aliqui est in hac lege explicare

A. Quem admodum Deus graviter minando terret, ne ipsius voluntate repugnare audeamus; ita prolixus adhuc de sua clementia bonitatēque promittendo, nos ad sibi parendum allicit: confirmans cum iis omnibus, qui se amant suisque præceptis obsequuntur, tum ipsorum etiam posterorum multis millibus, misericordiam se singularem esse inperititum.

M. Quum antea ultionem tertiam aut ad summum quartæ generationi denuntiet; quid est, quod hic clementia sua aliquot millia comprehendat?

Psal. 30, 2, 5.
& 1, 3, 8.
& 1, 5, 3.
Isa. 54, 7,
8, 10.

A. Ut demonstret ad facilitatem se beneficentiâque, quàm ad acerbicatem atque asperitatem impendio magis esse propensum.

M. Perge jam ad tertium mandatum.

Exod. 20, 7.
Lev. 24, 12.

A. Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis: neque enim finet impunitum Dominus, qui ejus Nomen inaniter adhibuerit.

M. Quid est inaniter usurpare Nomen Dei?

Isa. 52, 5, 8, 9.
Lev. 19, 12.
Act. 19, 13.
1 Tim. 1, 10.
Mat. 5, 33,
34.

A. Eo ad blasphemiam, incantationem, veneficium, execrationem, perjurium, aut ad temerarium, inconsultum, vel non necessarium jusjurandum abuti, Deumve, nisi justa de causa, magnâque adhibita reverentia, vel semel nominare.

Psal. 13, 1, 2

M. Non potest ergo Dei Nomen in jurejurando recte adhiberi?

Exod. 22, 11.
Jos. 2, 12.
Psa. 15, 4.
& 63, 11.
2 Cor. 1, 23.
Heb. 6, 6.

A. Potest perfectò, cum gravi de causa jusjurandum juramus, ut aut verotestimonio confirmemus, præcipuè legitimæ alicujus potestatis accitu ad id evocati: aut ob alias res magnas atque graves ut vel Deo suus honos atque gloria conferretur, aut cumulatus etiam augeatur & amplifcetur, vel hominum inter homines conjunctio bene-

volentiaque retineatur. Hujusmodi aliqua oblata occasione, sacramento contendere licebit, venerando verendòque Dei tantum nostri, non ullius cuiusquam alterius, nomine adhibito.

M. *Quid deinceps in lege est?*

A. Neque enim impunitum (*inquit*) finet Dominus, qui nomen ejus inaniter adhibuerit.

Exo. 20, 7.
Lev. 9, 12.

M. *Cur in divinum Nomen injurioss peculiare hic minæ proponuntur?*

A. Ostendere voluit quanti nominis sui decus æstimaret; ut impendentem vindictam cernentes, eo studiosius ne injuriam illi faciamus, caveremus.

Lev. 19, 11.
Eze. 20, 9,
14.

M. *An ergo nefas esse putat divorum aliorumve hominum, aut rerum nomina in sacramento interponere?*

A. Omnino: jusjurandum enim dare idem est, atque eum, per quem juramus & veritatis testem, & si pejeremus, perjurii nostri ultorem punitoremque constituere: quam laudem intelligendi vindicandique maleficia omnia, divinæ solum sapientiae atq; majestati debitam, aliis personis rebusve impertire immane scelus esset.

Exod 28, 11.
Psal. 63, 11.
Heb. 6, 16.
Deut. 6 13.
& 10 20
Jof. 23, 7.

M. *Recita jam proximum præceptum.*

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ est postremum, sic habet; Diem Sabbati sanctè agere memento: sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septimo vero die, quod est Domini Dei tui Sabbatum, nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, neque apud te degens peregrinus: nam sex diebus perfecit Deus cælum & terram, & mare, & quicquid in illis continetur; septimo quievit. Itaque diem Sabbati sacrum, sibi que dictum esse voluit.

Exod 16, 23,
& 20, 8, 9, 10,
11.
Lev 23, 3.
Deut. 5, 12.
13, 14, 15.
Exec. 20, 12.
Gen. 2, 1, 2, 3
Heb. 4, 9, 10.

M. *Sabbati vocabulum quam habet significationem?*

A. Sabbatum, interpretatione explicatum, vacatio aut quies dici potest: nam eo die pii humana opera omnia missa facere debent, ut divina religionis sanctitatisque studia diligenter colere possunt.

Exod. 6, 23.
Lev. 16, 31.
Jer. 17 21.
Ezec 46, 3.
Mar. 6, 2.

M. *Quam.*

M. Quamobrem suum vobis factum Dominus ad imitationem exposuit?

Joan. 13. 14,
15.

1 Cor. 4. 15,
16. & 11. 1.

Eph. 5. 1.

1 Pet. 2. 21.

A. Quia insignia præclaræque exempla humanis mentibus penitus insident, stimuloque admovent acriores. Dominos enim servi, & parentes liberi perlibenter imitando exprimunt. Maximè verò omnibus est optabile, ut mortales D. um sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius seise imitatores similesque præberent.

M. Sabbati piè colendi quanam est ratio?

Mat. 6. 2.

Luc. 4. 16.

Act. 3. 27.

Mat. 10. 32.

Pf. 95. 2.

Isa. 56. 7.

Mat. 21. 13.

Eph. 3. 21.

1 Cor. 11.

18. & 14. 26

A. Populus in unum locum congregari debet, ut disciplinam Christi intelligat, ut fidei suæ confessionem edat, unâ voce communia vota Deo faciat, ut divinorum factorum memoriam conservet, ut Deo pro suis divinis erga se meritis gratias agat, & ut mysteria sacra à Christo instituta concelebre.

M. Ecquid præterea requiritur, ut diem Sabbati sanctè agamus?

A. Externa hæc est requies, celebratioque Sabbati; præter quam quies est colendique Sabbati ratio quædam spiritualis.

M. Quanam est ea?

Isa. 14. 16

& 5. 8. 13.

Heb. 4. 9. 10

Gal. 5. 24.

Col. 3. 5.

A. Cum à rerum humanarum occupationumque & studiorum nostrorum cura vacantes, Dei nos arbitrio, ut is ad suum nos sensum formet, penitus tradimus: cùmque (ut sacrarum literarum verba usurpem) carnem nostram crucifigimus, & affectionibus, commotionibusque tanquam frænos injicimus, vitiosam naturam nostram comprimantes, ut ad divinam nos voluntatem accommodemus: eo enim pacto Sabbati nostri dies, quam in hac terra celebramus, aptè & convenienter exemplar, atque similitudinem requietis illius imitabitur, quam in cœlo sempiternam & perpetuæ sanctæque oblectationis plenissimam sumus habituri.

M. Satius erit ista septimo quoque die exequi?

A. Oportet sanè quemque separatim ista secum quotidie recordari atque meditari: humanæ ta-

men

Pf. 1. 3. &

64. 4.

Luc. 18. 1.

Eph. 5. 19,

20.

men infirmitatis desidæque effugiendæ gratia, certus dies ad hanc rem propriè designatus est.

M. *Hactenus prioris tabulæ præcepta percensuisti, quibus vera Dei veneratio, quæ fons est omnis boni atque origo, brevi explicatur: noxæque omnes, quæ ad Deum directè spectant, prohibentur: nunc vero quæ sint charitatis benevolentiaque in homines nostræ partes, quæ ex eodem illo fonte fluunt atque hauriuntur & secunda tabula continentur perge declarare.*

A. Secunda tabula hoc habet principium; Honora patrem & matrem, ut sis longævus super terram, quam daturus est tibi Dominus Deus tuus.

Exod. 20. 12.
Deut. 5. 16.
Mat. 15. 4.

M. *Honoris vocabulum, quam hic habet significationem?*

A. Honor Parentum, eorum amorem, timorem observantiâque comprehendit; & in parendo, inserviando, opem ferendo illis, eosque tuendo, alendo etiam atque sustinendo, si quid ipsis opus fuerit, situs est.

Prov. 1. 8.
Mat. 7. 10, 12.
Col. 3. 20.
Heb. 12. 9.

M. *Hæc lex naturalisne solum parentes attingit?*

A. Qui autoritatem habent omnes, omnes adversus quos reverentia est aliqua adhibenda, ut magistratus, ministri Ecclesiastici, præceptores, doctrina sapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, parentum nomine designantur.

Deut. 17. 9, 10.
Rom. 15. 1.
Luc. 10. 16
Lev. 19. 32.
1 Tim. 5. 1.
Pro 5. 13.

M. *Principes, magistratus, cæteri que qui aliis præsumunt, cur Parentum nomine notantur?*

A. Ut declaretur quod Deus eos nobis, nostro, reipublicæque commodo donaverit: atque ita parentum nomine, quod principibus, magistratibus, aliisque superioribus tribuitur, commonemur, ut illis non pareamus solum, verum etiam ut eos revereamur, atque amemus.

Rom. 13. 4.
Heb. 13. 17.

M. *Quid deinceps in hac lege est?*

A. Longam eos beatamque vitam, Dei beneficio, esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, aliisque superioribus dicto audientes fuerint

Exod. 20. 12.
Deut. 5. 16.
Eph. 6. 2, 3.

erint, debitumque ipsis honorem tribuerint. Contraque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus aliis minus se obediētes præbuerint, aut contumeliosi in eos fuerint, illos aut citò repentinoque cum ignominia morituros; aut vitam quavis morte acerbiorē, turpioremque; traducturos esse; qui etiam ad extremum contumaciæ scelerisque sui poenas apud inferos sempiternas sustinebunt

M. *Sextum jam quod sit præceptum dicite.*

A. Non occides.

Exod. 20. 13.

Deut. 5. 17.

Jac. 2. 11.

Rom. 3. 13.

13. 14. 15.

Gal. 5. 20. 21

M. *Satisne legem hanc observabimus si manus ab homicidio sanguinēque integras servabimus?*

A. Prohibentur etiam ea quæ cædis occasionem aliquam habent, ut ludibria, irrisiones, maledicta, probra, convitia, rixæ, pugnæ, & similia omnia.

M. *Ecquid est amplius?*

Jac. 3. 14. 16

A. Deus sua Lege non externis tantum actionibus, sed animorum etiam affectionibus, iisque vel maximè cavit: apud Deum enim judicem, iracundia, odiūque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis, homicidium esse decernitur. Hoc ergo jure divino ista etiam vetantur

Mit. 5. 21. 22

1 Joan. 2. 9.

10. 11.

M. *Si neminem ergo oderimus, abunde legi huic erit satisfactum?*

A. Deus cum odium reprobat, benevolentiam à nobis in omnes mortales, hostes etiam requirit: idque ideo quidem ut malevolis invidisque nostris, qui infenso, crudeliterque infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquillitatem, omniāque faustè, feliciter, & prosperè evenire optemus: beneficiis illos etiam, si facultas in nobis fuerit, afficiamus: Deoque pro illis vota faciamus.

Luc. 6. 27.

28.

Rom. 12. 14.

17. 9. 20.

M. *Quod est septimum Præceptum?*

A. Non adulteraberis.

Exod. 20. 14.

Deut. 5. 18.

Mat. 19. 18.

Prov. 6. 24.

25.

1. ar. 5. 27.

28. 29.

M. *Hoc Præceptum quam sententiam habere putas?*

A. Obscœnarum voluptatum universum genus, omnis verborum turpitudine, oculorum gestusque

pe-

petulantia omnis, omnes impuritatis notæ atque indicia quæcunque, hac lege condemnantur. Desidia item inertiaque, in cibo, potu, vestitu luxus & luxuries, ludi lufûsque impudici, & quæcunque præterea ad corporis animæve foeditatem sollicitare aut commovere possunt, hoc præcepto vetantur. Nam, ut mentes etiam nostras ab appetitionibus desiderijsque impudicis puras conservemus, præcipitur, propterea quod tam animæ quam corpora nostra Templâ sunt Divino Spiritui consecrata.

M. Prosequere reliqua.

A. Octavum Præceptum est, Non furaberis.

M. Hoc præcepto quæ prohibentur?

A. Non ea solum furta vetantur, quæ humano jure plectuntur: sed etiam edicatur, ne nundinatione aut venditione fraudulentâ, mensuris dolosis, parûmve legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatîsque mercibus quenquam fallamus: neve indicîis pecuniâ tentatis, pretiisque & largitione corruptis, aut ullâ aliâ fraude, dolove malo adhibito, quenquam circumveniamus. Præterea, qui officium debitumve alteri subducunt; ut qui laborum mercedem operariis non persolvunt, qui per avaritiam pauperibus egentibusque opem ferre, viduis succurrere, orbis pupillisque subvenire, peregrinis atque advenis opitulari recusant: quisque rudes atque ignaros rerum non instituunt, atque erudiunt; qui consilii expertes consilio non juvant; qui vagos errantesque ab errore non avertunt, neque in rectam viam revocant atque reducunt; qui afflictis mœrentibusque consolationem non adhibent; omnesque horum similes ac lege condemnantur.

M. Hoc Præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?

A. Omnino: Nam ex alienis damnis utilitates nostras aucupandi, aliquam etiam voluntatem co-

B

gi-

Rom. 13. 13.
1 Cor. 6. 9,
10, 15, 16,
18, 19.
1 Thel. 3. 4,
5, 7. & 5. 23.
Eze. 16. 49,
56.
Eccles. 33.
26.
1 Cor. 3. 16,
17. & 6. 15,
16.

Exo. 20. 15.
Mat. 19. 18.
Pro. 11. 1, &
20. 10, 23.
1 Thel. 4. 6.
Tit. 2. 10.
Pl. 62. 10.
Pro. 17. 23.
Isa. 5. 23.
Eze. 22. 12.
Mal. 3. 5.
1 Tim. 5. 18.
Pro. 14. 20,
15. 19, 20.
Jac. 3. 3, 9. &
23. 22.
Lev. 19. 9,
10. & 23. 23.
Deut. 22. 6,
3, 4. & 24.
15, 17, 19. &
27. 17, 18, 19

Za. 8. 16, 17.
Aa. 10. 23.

erint, debitumque ipsis honorem tribuerint. Contraque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus aliis minus se obediētes præbuerint, aut contumeliosi in eos fuerint, illos aut citò repentinoque cum ignominia morituros; aut vitam quavis morte acerbiorē, turpiorēmq; traducturos esse; qui etiam ad extremum contumaciæ scelestique sui poenas apud infēros sempiternas sustinebunt.

M. Sextum jam quod sit præceptum dicite.

Exod. 20. 13.

A. Non occides.

Deut. 5. 17.

M. Satisne legem hanc observabimus si manus ab homicidio sanguinēque integras servabimus?

Jac. 2. 11.

Rom. 3. 13.

13. 14. 15.

Gal. 5. 20. 21.

A. Prohibentur etiam ea quæ cædis occasionem aliquam habent, ut ludibria, irrisiones, maledicta, probra, convitia, rixæ, pugnæ, & similia omnia.

M. Ecquid est amplius?

Jac. 3. 14. 16

A. Deus sua Lege non externis tantum actionibus, sed animorum etiam affectionibus, iisque vel maxime cavit: apud Deum enim judicem, iracundia, odiūque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis, homicidium esse decernitur. Hoc ergo jure divino ista etiam vetantur.

Mat. 5. 21. 22.

1. Joan. 2. 9.

10. 11.

M. Si neminem ergo oderimus, abunde legi huic erit satisfactum?

A. Deus cum odium reprobat, benevolentiam à nobis in omnes mortales, hostes etiam requirit: idque ideo quidem ut malevolis invidisque nostris, qui infenso, crudeliterque infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquillitatem, omniāque faustē, feliciter, & prosperè evenire optemus: beneficiis illos etiam, si facultas in nobis fuerit, afficiamus: Deoque pro illis vota faciamus.

Luc. 6. 27.

28.

Rom. 12. 14.

17. 9. 20.

M. Quod est septimum Præceptum?

Exod. 20. 14.

Deut. 5. 18.

A. Non adulteraberis.

Mat. 19. 18.

Prov. 6. 24.

25.

1. ar. 5. 27.

28. 29.

M. Hoc Præceptum quam sententiam habere putas?

A. Obscenarum voluptatum universum genus, omnis verberum turpitudine, oculorum gestusque

pe-

petulantia omnis, omnes impuritatis notæ atque indicia quæcunque, hac lege condemnantur. Desidia item inertiæque, in cibo, potu, vestitu luxur & luxuries, ludi lusuque impudici, & quæcunque præterea ad corporis animæve foeditatem sollicitare aut commovere possunt, hoc præcepto vetantur. Nam, ut mentes etiam nostras ab appetitionibus desideriiisque impudicis puras conservemus, præcipitur, propterea quod tam animæ quam corpora nostra Templâ sunt Divino Spiritui consecrata.

Rom. 13. 13.
1 Cor. 6. 9,
10, 15, 16,
18, 19.
1 Thes. 3. 4,
5, 7. & 5. 22.
Eze. 16. 49,
56.
Eccles. 33.
26.
1 Cor. 3. 16,
17. & 6. 15,
16.

M. Prosequere reliqua.

A. Octavum Præceptum est, Non furaberis.

M. Hoc præcepto quæ prohibentur?

A. Non ea solum furta vetantur, quæ humano jure plectuntur: sed etiam edicitur, ne nundinatione aut venditione fraudulentâ, mensuris dolosis, parumve legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatisque mercibus quenquam fallamus: neque indicis pecuniâ tentatis, pretioque & largitione corruptis, aut ullâ aliâ fraude, dolove malo adhibito, quenquam circumveniamus. Præterea, qui officium debitumve alteri subducunt; ut qui laborum mercedem operariis non persolvant, qui per avaritiam pauperibus egentibusque opem ferre, viduis succurrere, orbis pupillisque subvenire, peregrinis atque advenis opitulari recusant: quique rudes atque ignaros rerum non instituunt, atque erudiunt; qui consilii expertes consilio non juvant; qui vagos errantesque ab errore non avertunt, neque in rectam viam revocant atque reducant; qui afflictis moerentibusque consolationem non adhibent; omnesque horum similes ac lege condemnantur.

Exo. 20. 15.
Mat. 19. 18.
Pro. 11. 1. &
20. 10, 23.
1 Thes. 4. 6.
Tit. 2. 10.
Ps. 62. 10.
Pro. 17. 23.
Isa. 5. 23.
Eze. 22. 12.
Mal. 3. 5.
1 Tim. 5. 18.
Pro. 14. 20,
15. 19, 20.
Jac. 2. 3, 9. &
23. 22.
Lev. 19. 9,
10. & 23. 23.
Deut. 22. 8,
3. 4. & 24.
15. 17, 19. &
27. 17, 18, 19

M. Hoc Præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?

A. Omnino: Nam ex alienis damnis utilitates nostras aucupandi, aliquam etiam voluntatem co-

Za. 8. 16, 17.
Aa. 20. 23.

gitationémve suscipere, hac lege prohibemur. Nam quod in homines injuriosum est, id vel optare aut expetere vitiosum est in conspectu Dei.

M. *Recita jam novum præceptum.*

Exod. 20. 16

Deut. 5. 20

Mat. 19. 18.

A. Non eris adversus proximum tuum testis mendax.

M. *Hac lex quam habet sententiam?*

Exod. 23. 1.

Lev. 19. 11.

Deut. 19. 18.

19.

Pl. 15. 3.

Zeph. 3. 13.

Luc. 3. 14.

1 Pet. 2. 1, 2

Pro. 3. 3. &

12. 17, 19. &

23. 23.

2 Cor. 13. 8

Eph. 4. 25.

Mat. 7. 1.

Rom. 14. 4.

1 Cor. 13. 5,

7.

A. Hæc lege non apertum solum evidensque perjurium, jussurandique violatio, sed omnis etiam vanitas, calunnia, obretractio, maledictio, assentatio, simulatio, dissimulatioque omnis, quæ sint aut contra rem aut existimationem proximi, generatim ventantur: præcipiturque, ut nec ipsi unquam mendacium falsumve quicquam dicamus, neque in aliis, verbo, scripturâ, reticentiâve comprobemus; sed ut veritatem semper colamus, tutemur, exquiramus, atque sustentemus.

M. *Nihilne ultra requiritur hæc lege?*

A. Deus, qui intimos animorum nostrorum sensus penitus perspectos habet, à maledicendo nos prohibens, aliquid etiam mali temerè de proximo vel suspicari opinari prohibet; adeoque præcipit, ut quoad per veritatem licebit, benè de aliis existimemus, bonamque ipsis famam, quantum quidem efficere poterimus, conservemus.

M. *Restat jam postremum præceptum.*

Exod. 20. 17

Mic. 2. 1, 2.

Rom. 7. 7.

1 Cor. 10. 6.

A. Non concupisces cujusquam domum, non uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec quicquam omnino aliud quod alterius sit.

M. *Hoc præceptum quid ultra quàm superiora imperat?*

Isa. 1. 16.

A. Antea Deus maleficia, depravatâsque animorum affectiones vetuit; jam verò innocentiam omnibus suis numeris expletam à nobis exigit, adeo quidem ut nullum omnino vel tenuissimum desiderium, vel levissimæ cogitationis motum, à virtute quicquam deflecentem, in mentes nostras irrepere

Gal. 5. 24.

pa-

patiamur. *Æquum* namque est, ut in animis etiam & mentibus nostris *summa* coram Deo castitas sanctimoniâque splendeat. Ab illo enim bonitas atque *Æquitas* non nisi perfecte absoluta probari potest; cujus etiam legem hanc suam, normam omni ex parte perfectissimam, nobis ante oculos constituit.

M. Postquam decem jam præceptorum sententiam interpretatione brevi explanasti dic mihi cunctane ea, quæ seperatim articulatiq; explicuisti, in pauca conferri, breviterq; & summarim describi nequeunt.

A. Possunt sanè: nam & Christus divinus ille Doctor, totam Legis vim atque rationem coarctans, ejus summam quàm brevissimè his verbis exposuit; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: hoc maximum est præceptum in Lege. Secundum autem est huic simile, Diliges proximum sicut teipsum. Ad hæc enim duo mandata universa Lex & Prophetæ referuntur.

M. Amorem in Deum cujusmodi hic à nobis desiderari putas?

A. Qui Deo sit idoneus; hoc est, ut summa potestate Dominum, summâ parentem bonitate, conservatorem nostrum summâ misericordiâ præditum eum esse confiteamur. Ad amorem itaque erga Deum nostrum accedere debet, ut revereamur Majestatem illius, & ejus pareamus voluntati, ejusque bonitati confidamus.

M. Totum cor, anima tota, totæque vires, quid declarant?

A. Eam videlicet amoris flagrantiam, & incorruptam integritatem, ut cogitationibus, cupiditatibus, consiliis, actionibus ullis, quæ Dei amoris repugnant, nihil prorsus loci relinquatur. Etenim Deum non modò plus quàm sua omnia, sed multò etiam magis quam ipse se, quisque pius diligat.

Jer. 4. 14.
Ezek. 18. 3.
Mat. 5. 8.
Rom. 12. 2.
Psal. 5. 4, 5.
2 Cor. 6. 11.

Mar. 12. 37.
Mat. 12. 30.
Luc. 10. 27.

Deut. 10. 13.
17. 20.
Pl. 25. 1. 2.
& 31. 1.
& 96. 7. 8.
& 118. 8.

Deut. 6. 17.
18. & 30. 6.
Jos. 23. 11.
Joh. 14. 15;
21, 23, 24. &
15. 10.
Mat. 10. 37.
38.

M. Nunc de proximi amore quid habes dicere?

A. Christus voluit Christianos suos summæ inter se conjunctionis vinculis arctissimè astringi. Et cum nostrî nobis amor naturalis sit, atque in animis penitus insitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla justitior fraterni amoris norma, nec quæ plus habeat efficacitatis reperiri potest, quam quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis à Domino præscribitur, ut unusquisque scilicet proximum eodem, quo seipsum, amore complectatur. Cui consequens est, ut nè quid agamus contra proximum, nè quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab aliis fieri, vel de nobis dici cogitarive nolemus.

M. Proximi vocabulum quàm longè patet?

A. Non tantum prope nos habitantes, aut nationis, affinitatis, amicitæ, amoris, civilisve aliqujus consuetudinis vinculis astricti; sed & ignoti, atque etiam hostes hac voce proximi continentur.

*M. Quando igitur Lex divini numinis piè san-
ctæq; venerandi, & charitatis atq; benevolentia erga
homines habenda rationem absolutam præscribit, an-
non ad illius normam tota est vita nostra dirigenda?*

*A. Omnino: atque hoc tantopere, ut Deus mo-
res ad Legis suæ regulam conformantibus vitam
paciscatur, & à Legis præscriptione aberrantibus,
e contrario, sicuti supradiximus, mortem mine-
tur.*

*M. Iustos ergo eos esse putas, qui à jure divino
nulla ex parte discedunt?*

*A. Certè quidem: siqui ad Legem Dei usque-
quaque servandam valerent, jure illi quidem justi
cenferi possent; sed ingenita naturæ nostræ cor-
ruptione, ita ex inscitia, debilitate, pravitate labora-
mus universi, ut officium jure divino debitum ne-
que intelligamus, neque illi satisfacere aut valeamus,
aut velimus. Tametsi enim inveniat unus ali-
quis qui in aliqua re una & altera externa Legem ob-*

Joan. 13. 34.

35.

1 Cor. 13. 4.

5. Eph. 5. 2.

Phi. 2. 1, 2, 3.

1 Thes. 4. 9.

10. Mat. 7.

12. & 22. 79

Luc. 6. 31.

Ro. 13. 8, 10

1 Cor. 13. 5,

6, & c.

Mat. 5. 43, 44

Luc. 10. 33,

36. 37.

1 Thes. 4. 9,

10.

Deut. 8. 1. &

11. 18, 28. &

30. 15, 16, 17

Joan. 1. 50.

Rom. 6. 23.

& 10. 5.

Gen. 6. 5. &

8. 21.

Prov. 20. 9.

Ro. 7. 14, 15.

Gal. 21. 6.

observet, tamen is in multis aliis à recto discedit ; & humanus animus ab illa justitia atque innocentia interiori, quam Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo jure justus esse potest in conspectu Dei, qui de omnibus (qui non omnia jure divino descripta exequentur) sententiam fert, eosque de-
testatur atque execratur.

Pro. 30. 9.

Deut. 27. 26.

Gal. 3. 10.

Jac. 2. 10, 11

M. Num igitur Lex cunctos omnino mortales miserrimè hac conditione, sine ullo prorsus remedio, astringit ?

A. Deo diffidentibus, & à religione pietatèque remotis. Lex hanc quam memoravi conditionem constituit, illis ab omni omnino spe derelictis : qui ut nè tenuissimam quidem particulam Legis præstare possunt, ita nihil quicquam Dei misericordiæ per Christum confidunt, præs verò Lex aliarum utilitatem fructus præbet.

Deut. 27. 26.

Rom. 3. 20,

&c. & 8. 7. 8

Eph. 5. 5. 6.

Jac. 2. 10.

Deut. 6. 6, 7.

Jos. 1. 7, 8.

Ps. 1. 2.

M. Quinam illi sint, dicite.

A. Primum omnium, Lex vitæ regulam perfectè absolutam nobis ante oculos proponens, diligentiam nostram excitat, ut mores nostros ad illam dirigamus.

M. Quid præterea ?

A. Secundò, cum Legem, ultra quam mortalium vires præstare possunt, requirere, nobisque potestatem tanti operis sustinendi deesse animadvertimus, ad auxilium à Deo flagitandum Lege exsuscitamus.

Rom. 3. 19.

& 7. 14, 15.

2 Cor. 3. 5.

Ps. 119. 5,

12, 27, 28,

33, 34, &c.

M. Perge.

A. Porro autem, cum turpitudinis nostræ labe atque foeditatem in Lege ut in speculo cernimus, tanquam frænos nobis injicit, reprimitque, nè integritate nostrâ confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus.

Rom. 3. 10,

11, 12, 19, 20

& 7. 7.

M. Prosequere.

A. Quando peccati quod Divinæ Legis est violatio, conscientia stimulamur atque vincimur, intelligimurque nos per peccatum in execrationem, acerbissimum odium, gravissimamque Divini

Pro. 20. 9.

1 Joan. 3. 4.

Deut. 27. 26

Gal. 3. 10.

Rom. 1. 18.

& 2. 8. & 4.

15 & 6. 23.

nu- 2 Cor. 3. 7. 9

numinis offensionem, atque indignationem incur-
 risse? mercedemque atque stipendium, quod pecca-
 tum meretur, esse, ut non solum omnibus calamita-
 tibus atque miseriis hujus vitæ, morbisque, & mor-
 te corporis afficiamur; verum etiam ut damnatione
 Eph. 5. 5, 6. atque interitu sempiterno mulctemur: simul atque
 ex Lege agnoscimus, nos per peccatum in hunc con-
 demnatorum statum, quo nihil tetrius cogitari po-
 test, pervenisse; toto pectore, tota mente, toto cor-
 de animoque cohorremus & contremiscimus: atque
 ita, ut casum nostrum salutariter doleamus, & ut
 nosmet nostri poeniteat, Lex efficit; impellitque ut
 peccatorum veniam, justitiam & vitam sempiternam
 (quæ ex Lege adipisci non possumus) à Christo Ser-
 vatore tantum, & per Christum expetamus atque
 expectemus.

Rom. 3. 20.
 21, 22 &
 5. 15, 16.
 Gal. 2. 16.
 Rom. 10. 4.
 Gal. 3. 10,
 11, 24.

M. Legem igitur quantum intelligo, tanquam
 magistram se ducemque ad Christum præbere affir-
 mas, quæ nos, notitia nostri poenitentiaque & fide,
 recta ad ipsum via perducatur.

Ro. 3. 31. &
 7. 12, 13, 16.
 Ga. 3. 21, 22

A. Sanè ita est: simulque ex his perspicuum est
 illud, Legem non frustra latam esse, tametsi morta-
 les ab officii, quod Lex requirit, præstandi facultate
 longissimè absint.

M. Verum dicis. Nunc dilecte fili, quando de Lege
 & Obedientia satis, ut in hac contractione brevitate-
 que dictum sit: ratio flagitat, ut proximè dicatur
 de Evangelio, quod divina per Christum misericordia
 promissa, eis qui contra Legem commiserunt, modò ip-
 sos commissi poeniteat, facta, complectitur; ad quod
 Evangelium fides præcipuè referenda est: hoc enim
 secundo loco in nostra distributione propositum fuit;
 & eorum quæ tractavimus continuatione, quasi ma-
 nu, ed deducti sumus. Dic ergò quæ sit Evangelii fi-
 dei que nostra summa.

A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei principes ar-
 ticulos, una olim acutè contractos comprehendit,
 quàmque vulgus ex prima voce nominat, [The Creed]
 id est, fidem nostram.

M. Fi-

M *Fidem tuam pronuntia.*

A **C**redo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ. Et in Jesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui conceptus est e Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Descendit ad inferos, tertio die resurrexit a mortuis. Ascendit ad cœlum, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis, inde venturus est ad judicandum vivos & mortuos. Credo in Spiritum Sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen.

M. *Universam hanc fidei confessionem in quor membra dissipaveris ?*

A. In quatuor principalia : in quorum primo, de Deo Patre, & rerum omnium creatione : in secundo, de ejus filio Jesu Christo, quod & humanæ redemptionis summam omnem continet : in tertio, de Sacro Spiritu : in quarto, de Ecclesia, & de Dei donis Ecclesiæ per Christum datis, explicatur.

M. *Age igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conservato : principio vero credendi verbum in primo Christiana fidei introitu, quam vlm habeat expone.*

A. * Hac voce significo, veram me atque vivam, hoc est, Christiani hominis fidem in Dum Patrem, Deum Filium, & Deum Spiritum Sanctum habere, eamque me fidem hac confessionis formula profiteri, firmissimèque asseverare.

M. *Viva ea verâque & Christiana fides quæ sit, mihi quam potes apertissimè declarato.*

A. Fides est certa cognitio paternæ Dei erga nos per Christum benevolentix, fiduciæque in eadem, sicuti in Evangelio testatum est : quæ studium piæ vitæ, id est, Dei Patris voluntati obsequendi semper conjunctum habet,

* Mat. 10.
32. & 28. 19.
Joan. 1. 12.
13. Rom. 1.
17. & 10. 9.
Gal. 3. 26.
Heb. 4. 14.
Joan. 12. 13.
Col. 2. 2, 3.
Rom. 8. 1,
14, 38, 39.
Heb. 10. 22,
23. & 11. 1.
Psal. 1. 3.
Mat. 7. 17,
18. & 13. 28
Gal 5. 6.
1 Pet. 1. 13,
14, 5.

M. *Intelligis igitur, nullos impios, qui aut de Dei misericordia desperant, aut ejus justitiam non perimescunt, sed vitam vitiosam animo securo vivunt, hanc veram Christianam fidem habere posse, tamen si ejus verba pronuntient?*

A. Ita omnino intellexi.

M. *Cum non nisi unus sit Deus, dic quare in Christianæ fidei confessione tres nominentur, * Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.*

A. Non variorum Deorum hæc sunt nomina, sed trium diversarum in una Divinitate personarum: nam Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus Sanctus, tres Personæ, unus tantum Deus sunt, sicuti edocti sumus ex Sacris Literis; quibus promptum potius fidem adjungere, quam tam penitus reconditi & abditi mysterii infinitam altitudinem curiosè scrutari debemus.

M. *Verissimè loqueris: perge porro. Quamobrem Deum Patris nomine nuncupas?*

A. Primum omnium, maximèque quòd unici Filii sui Jesu Christi naturà Pater sit. Deinde, quòd noster etiam sit Pater, tum quia nos condidit, omnibusque vitam dedit, tum etiam quòd nos iterum divinè per Spiritum Sanctum generavit, & per fidem in verum suum atque naturalem Filium Jesum Christum nos elegit, sibi que filios & regni cœlestis atque sempiternæ vitæ hæredes per eundem instituit.

M. *Cur Deum omnipotentem appellas?*

A. Quòd & fabricatus est omnia, & omnes res ex sua voluntate moderandi summam potestatem habet.

M. *Spiritusne etiam malitiosi impiique homines in Dei potestate continentur?*

A. Nunquam, alioquin sine summa solitudine essemus, si quam illi lædendi nos facultatem, contra divinam voluntatem haberent. Verum ea nos consolatione sustentamur, quòd neque Dæmones, neque

* Mat. 3. 6.
17. & 28 19.
1 Joan. 5. 7.
Joan. 10. 30.
& 14. 7, 8, 9.
10. 11.
1 Cor. 8. 5, 6.
Pro. 25. 16.
Ps. 2 7.
Mat. 3. 17.
Joan. 1. 14.
Rom. 15. 6.
2 Cor. 1. 3.
Gen. 1. 27.
Mal. 1. 6. &
2. 10.
Joan. 1. 12.
& 3. 3, 5.
Rom. 8. 15,
16, 17.
Gal. 4. 5, 6.
Eph. 1. 5, 6.
Tit. 3 7.
1 Pe. 3. 4, 23
Isa. 40. 21,
22, &c.
Mat. 6. 26,
30, & 10.
19, &c.
Eph. 1. 11.
Heb. 1. 2, 3.
Joan. 1. 10.
Mat. 8. 3, 13.
Lu. 22. 31, 32
Jo. 10. 28 29
& 19. 10, 11
Act. 2. 23, 24
& 4. 21, 22,
& 12 11.

neque consceleratissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu vel permissione, tentare omnino valeant : quòdque nos adeo in tutela Patris omnium rerum præpotentis sumus, ut ne ullus quidem capitis nostri pilus, nisi ipsius voluntate, qui nobis optimè vult, in terram decidere possit.

Luc. 12. 7.
& 21. 18.

M. Cur adjungitur, Deum cæli & terra creatorem esse ?

A. Quòd divinam potentiam, sapientiam, atque bonitatem (quæ per se intelligentia comprehendere non possunt) in ejus operibus, ut in speculis, intueri liceat. Nam cum immensam illam mundi magnitudinem contuemur, eamque esse partium omnium constitutionem, ut neque ad aspectum magis decoræ, neque magis at utilitates omnes accommodatæ excogitari possunt ; artificis illico effectorisque infinita potentia, sapientia, bonitas, nobis ante oculos mentis obversantur.

Pf. 19. 1. &
50. 6.
Ro. 1. 19, 20.

M. Qua ratione universa à Deo condita esse affirmas ?

A. Deum Patrem Opt. Max. à principio, & ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc est, Jesu Christi filii sui, totum hunc spectabilem mundum & universa in eo inclusa, atque spiritus etiam corporis expertes (quos nuncupamus Angelos) fabricatum esse & construxisse.

Gen. 1. 1, &c
Pf. 33. 6, 7.
& 89. 11.
Joan. 1. 3.
Act. 14. 15.
1 Cor. 8. 6.
Heb. 1. 12.
Col. 1. 16.

M. Num censeres tamen satis piè asseverari, Deum spiritus omnes malitiosos, etiam eos qui à nobis diaboli nominantur, fecisse ?

A. Deus illos tales non efficit : verum illi à prima creatione, suo ipsorum vitio, omni restitutionis spe perditâ, defecerunt : proinde non creatione & naturâ, sed naturæ corruptelâ depravati sunt.

Gen. 1. 31.
Joan. 1. 44.
Jud. 6.

M. Satisne Deo fuit cuncta semel creâsse, postea verò omni rerum curationi vacâsse ?

A. Nequaquam : Deus enim ut omnia fecit, ira omnia fulcit & moderatur ; alioqui universa in nihilum subito occiderent.

Pf. 75. 3. &
104. 89. &
145. 14, 15.
& 147. 2, 5, 6
Col. 1. 16, 17
Heb. 1. 2, 3.

M. Quem

M. Quem sibi finem Deus Opt. Max. in condendis gubernandisque rebus omnibus proposuisse putas?

A Hominum gratiâ fabricatus est mundus; & quæ in eo continentur cuncta comparata sunt, ut utilitati commodisque humanis servirent. Et ut cætera universa humani generis causâ; ita hominem ipsum Deus ad suam propriè gloriam fecit.

M. Ediffere quis primus fuerit hominis ortus atque fabricatio.

A. Deus ut à Mose inscriptis relictum est, primo homini, è limo terræ formato, animam atque vitam inspiravit: foeminam exinde deductam ex viri somno consopiti latere, & in lucem editam; cum viro sociavit ut adjutrix, vitæque illi consors esset.

M. Cum in viris simul. & foeminis pravitus, nequitia, distortioque adeo summa nunc appareat, num à principio Deus eos ejusmodi fabricavit?

A. Minime omnium: nam Deus perfectissimè bonus, nihil aliud quam bonum facere potest. Deus igitur ad suam imaginem similitudinemque hominem initio formavit

M. Quenam est illa imago, secundum quam hominem factum esse dicis?

A. Ea est iustitia omni ex parte perfecta, summaque sanctitas, quæ ad ipsam divinam naturam propriè pertinet; quæ homini cum Deo similitudo usque eo fuit, quoad eam homo peccatorum maculis foedavit.

M. Qua ratione istud factum esse dicis?

A. Foemina à Diabolo circumventa, virum impulit ut fructum, quo illi à Deo interdictum fuerat, comederet: quo illorum facto, imago, secundum quam creati sunt, est oblitterata: & cum ipsi, tum ipsorum posterii, Deo adversarii, perversi imbecillisque ad omne bonum effecti, non in omnes solum vitæ hujus miseras, corporis morbos, atque mortem, sed & interitum etiam sempiternum,

Gen. 1. 26,
29. Pl. 8. 6. 7
& 104. 14.
15. Pro. 16.
4. Isa. 43. 7.
Rom. 1. 56.
Col. 1. 16.

Ge. 1. 26, 27
& 2. 7, 8, 10,
21, 23.

Gen. 1. 26,
27, 31.
Col. 3. 10.

Eph. 4. 23, 24
Rom. 9. 14.
Col. 3. 10.
1 Joan. 1. 5.
& 2. 29. &
33. Sap. 1.
13, 14, & c.
Gen. 3. 1, 2,
3, & c.
Sap. 1. 13,
14. 1 Cor.
2. 14.
Rom. 8. 7, 8.
2 Cor. 3. 5.
15.
Rom. 6. 23.
Eph. 5. 5, 6

num, perpetuamque damnationem inciderunt.

M. Utrum tamen exiſtimari non queat, graviter nimis Deum pomi unius guſtatum vindicâſſe ?

A. Detestabile illud hominis facinus, quaſi levis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo & immoderata modo edacitate rem æſtimare velit. Ipſe enim pariter cum uxore ſua fallacibus Satanæ blandimentis illeſtus illaqueatûſque, infidelis à Dei veritate ad vanitatem declinavit: falſis Serpentis criminationibus, quibus de mendacio, invidentia, & malevola cõmodi alicujus ſubductione Deum accuſabat, fidem adjunxit: innumerabilibus beneficiis ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit: hominibus ex terra modò lutoque fictus, non ſatis eſſe putans, quòd ſimilitudo illi cum Deo eſſet, per intolerandam insolentiam & arrogantiam exæquare ſe cum divina majeſtate expetivit: poſtremo, Creatoris ſe ditio- ni ſubtraxit, jugum etiam ejus à ſuis cervicibus protervè repulit. Inaniter igitur *Adæ* maleficium minuitur.

Gen. 3. 3, 4;
5, 6, 11, 22.

Gen. 1. 26,
29.
Pl. 8. 4, 5, 6.
& 104. 14.
15.
Ge. 1. 26, 27
Col. 3. 10.
Oſe 6. 7.

M. Verùm cur ob parentum ſcelera poſteri omnes, de tam beato vitæ ſtatu deſeſti, ut in omnes calamitates inciderent ?

A. Deus *Adamum* illis honoris inſignibus ornavit, ut ea cum ſibi tum ſuis, id eſt, toti humano generi aut ſervaret aut amitteret. Neque aliter fieri potuit, quin ſicut ex arbore mala mali fructus eduntur: ità *Adamo* peccati corruptela depravato, omnis ejus progenies ingenito illo peccato (quod Originale vocant) corrumpetur. Quanquam quid opus eſt tam graviter de parente *Adamo* conqueri? quando nòs etiam ipſi ob plurima noſtra maximæque vitia, calamitatibus omnibus damnatione mortæque digniſſimè mulctemur: à quibus malis ut liberemur, nihil in nobis, aut in ulla alia creatura, opis aut auxilii omnino ſuper- eſt.

Mat. 7. 18 &
12. 33.
Rom. 5. 12,
14, 17, & c.
Oſe 6. 7.
Rom. 6. 23.
2 Cor. 3. 5.
Eph. 5. 5, 6.

M. *Quæ spes est igitur, consolatio reliqua, & in quo sita?*

Ge. 3. 14, 15.
Ro. 5. 15, 16
Gal. 3. 16, 19
Heb. 2. 14,
15, 16.

A. Promisit Deus fore, ut semen mulieris, qui est Jesus Christus filius Virginis Mariæ; Serpentis, hoc est, Diaboli, qui eos decepit, caput contereret; ipsosque atque eorum posteros, qui promisso illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc illud est, quod in secunda jam Symboli parte sequitur, *Credo in Jesum Christum.*

M. *Nomen Jesus quid significat?*

Mat. 1. 21.
Act. 10. 38.
Col. 1. 13, 14
He. 2. 14, 15
1 Joan. 3. 8.

A. Jesus sermone nostro idem est quod Servator; Jesus enim Christus filius Dei, idemque Virginis filius, nos, qui scelere devincti, & sub antiqui Serpentis Diaboli serviti jugo captivi, sempiternæque mortis vinculis constricti, turpissimè miserrimæque jacebamus, in libertatem vindicavit, atque ad salutem reduxit.

M. *Quis nomen Jesu illi imposuit?*

Mat. 1. 21.
Luc. 1. 31.
& 2. 21.
Pf. 2. 6.

A. Angelus ex Dei ipsius præcepto.

M. *Explica nunc quid Christi nomen significat.*

Isa. 61. 1.
Da. 9. 24, 25
Luc. 4. 18.
Act. 4. 27.
& 10. 38.
Heb. 1. 9.

A. Christus idem est atque si Unctum appellares; quo nomine indicatur eum Spiritus Sancti unctione maximum regem, sacerdotem, atque prophetam creatum esse.

M. *Christi regnum estne mundanum?*

Lu. 1. 32, 33.
Joan. 18. 36.
Col. 1. 13, 14
2 Tim. 4. 1.

A. Nequaquam, verum spirituale & sempiternum; cujus regni gubernacula sunt Dei Verbum, atque Spiritus; quæ tum justiciam tum vitam secum afferunt.

(num?)

Rom. 13. 12,
& c. & 16. 20
2 Cor. 10. 4, 5
Eph. 6. 10,
11, & c.
Pf. 110. 4, 5.
Heb. 4. 14,
15, & c. & 5.
6, 7. & 7. 2, 3,
11, 12. & 9.
13, 14.

M. *Quam nobis utilitatem præbet hoc Christi reg-*

A. Vires nobis armæque spiritualia, quibus atroces & truculentos animarum nostrarum hostes, carnem, mundum, peccatum, diabolum, profligemus, adjumentæque ad vitam cum virtute & sanctitate degendum subministrat.

M. *Cujusmodi sacerdos est Christus?*

A. Summus atque æternus, qui solus in conspectum Dei venire, solus sacrificium, quod Deo placeat

ceat satisfaciátque, conficere, solus iratum Deum placatum efficere potest.

M. Cui nobis utilitati sunt ista?

A. Nobis ut pacatus propitiúsque sit Deus, postulat & deprecatur; nobis offensum Deum lenit, nósque in gratiam cum Patre reducit. Solus enim Christus pacificator nobis propositus est, qui nobis Dei gratiam reconciliet. Imò verò Sacerdotii etiam sui nos quasi consortes esse voluit, nobis introitum ad Patrem patefaciens, ut in illius præsentia cum spe summa comparere, nósque & nostra omnia veluti hostias ad sacrificium Deo Patri per ipsum præbere non dubitemus.

Joan. 14. 27.
Act. 10. 36.
Eph. 2. 14,
15. & c.
Col. 1. 20.
He. 9. 14, 15.
1 Tim. 2. 5.
Rom. 8. 15.
& 12. 1.
Gal. 4. 5, 6.
Eph. 3. 12.
He. 4. 15, 16

M. Qualis Propheta est Christus?

A. Quum reliquos omnes Prophetas atque Doctores Dei servos despicerent mortales, Christus ipse Dei Filius, & Prophetarum omnium Dominus, Patris Interpres, & Nuntius de cœlo ad homines descendit, ut paternam voluntatem planè explicaret, mortalesque rectâ Dei atque omnis veritatis intelligentiâ informaret. Atque ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei Filius sibi à Patre delata persolvit, ut omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei non solum nominatur, & est revera *Jesus Christus*, hoc est, Servator, Rex, Sacerdos, Propheta; sed & nobis ita est, ad nostramque utilitatem atque salutem.

Luc. 7. 16.
Act. 7. 37.
Heb. 1. 1, 2.
Joan. 8. 26,
40. & 15.
15. & 17. 6,
7, & c. & 18.
37.

M. Qua ratione Christum filium Dei unicum profiteris, quando qui pii sunt omnes filii Dei vocentur?

A. Quod solus Christus naturalis Dei Filius, ejusdemque sit cum Patre substantiæ. Nos verò cum natura Adami veteris filii simus, gratia tamen benevolentiaque qua nos per Christum servatorem nostrum prosequitur, filii Dei adoptamur.

Mat. 3. 15.
& 3. 17.
Joan. 1. 14,
34. & 14.
10, 11.
Heb. 1. 3, 34.
& 5. 5.
Rom. 8. 14, 15.
Gal. 4. 4, 5.
Eph. 1. 5.
1 John. 3. 1.

M. Quam ob causam Christum Dominum nostrum nuncupas?

A. Propterea quòd Angelorum, hominum, rerumque

Mat. 9. 6. &
10. 1. & 11.
27, 28. &
28. 18.
Lu. 1. 32, 33.
Eph. 1. 20,
21, & c.
Deut. 10. 12,
20.
Mal. 1. 6.
Lu. 9. 23, 24
& 14. 26, 27.
Heb. 2. 1, 2,
& c.

que omnium dominatus sit illi à Patre traditus : quòdque suo arbitratu atque potentia, regnum Deum in cœlo tum in terra moderetur.

M. Nunc quidnam restat ?

A. Hac cogitatione commonefiunt pii omnes, non ad suum sibi arbitrium vivere licere, verùm oportere eos corporibus simul & animis, in vita patiter atque in morte, totos sese ad Domini sui nutum accommodare, ipsique in rebus omnibus obtemperare, & fideliter inservire.

M. Quid tum inde ?

A. Declaratur quemadmodum naturam humanam suscepit, cunctaque perfecerit, quæ salutis nostræ opus erant.

M. Eratne ergo necessarium filium Dei hominem esse ?

A. Maxime : nam quod homo in Deum nefarie commisit, id hominis etiam supplicio luendum erat, atque expiandum : quod onus longè gravissimum solus Jesus Christus, idem Deus & idem homo, suscipere poterat : quin nec potuit alius mediator inveniri, qui à Deo pacem atque veniam hominibus impetraret, nisi Deus simul & homo Jesus Christus.

M. Quid deinde sequitur ?

A. Christum è Spiritu Sancto conceptum, ex Maria Virgine natum esse.

M. Quamobrem vulgari hominum consuetudine, naturaliterque generatus non est ?

A. Propterea quod per quem peccatorum nostrorum maculæ erant delendæ, eum ab omni omnino peccato integrum conservari par erat. Ob eam igitur ipsam causam castissimus ille Agnus Dei Jesus Christus admirabili Spiritus Sancti virtute, ex incorrupta Virgine Maria, purus ab omni peccati labe conceptus atque natus est.

M. Quare Virginis Maria nomen commemoratur ?

Mat. 8. 17
& 17. 22, 23
& 20. 18, 19
Joan. 1. 14.
& 11. 50, 51.
Rom. 5. 15,
& c.
1 Co. 15.
21, 22.
Phil. 2. 6, 7,
& c.
Heb. 2. 9.
1 Tim. 2. 5.
Heb. 9. 14,
15. 24.
1 Pet. 2. 21,
24.
Joan. 1. 29,
30.
Heb. 4. 15.
& 9. 14.
Mat. 1. 23.
Lu. 1. 31, 35

A. Ut agnoscamus Christum esse verum illud semen *Abrahae* atque *Davidis*, de quo Prophetæ, oraculis instinctu divino editis, prænuntiârunt atque præmonuerunt : ex *Abrahami* enim & *Davidis* stirpe *Maria* Virgo directo est ordine procreata.

Gen. 22. 18.
Isa. 11. 1.
Mat. 11. &c.
& 22. 42.
Rom. 1. 3.

M. Reliqua, ut instituiſti, deinceps persequere.

A. Passus sub *Pontio Pilato*, crucifixus, mortuus, & sepultus est.

M. Verùm cur symbolum, *Christi* vita silentio præterita, proinus ab ejus ortu ad mortem transiit ?

A. Quòd in symbolo summa solùm redemptionis nostræ capita memorentur, quæque illi adeò sunt peculiariora, ut illius vim omnem in se inclusam teneant.

Isa. 53.
Act. 13. 23.
37. &c.

M. Mortis ejus rationem paulo adhuc apertius explicato.

A. A discipulo suo *Juda*, qui corruptus pretio- que conductus ad id fuerat, est perfidius è proditus ; à reliquis discipulis desertus, à *Petro* denegatus, ejaratusque ; à *Judais* falsis criminibus objectis malitiosè accusatus, à *Pontio Pilato* Romano Præfide condemnatus est, pugnis lorisque cæsus, contextis spinis coronatus, togâ purpureâ indutus, aliisque multis modis indignissimè crudelissimèque tractatus est & ludificatus ; tandemque cruce cervicibus impositâ, extra urbem in locum qui *Calvaria* appellabatur ad supplicium tractus est : ubi medium inter duos latrones ignominiosissimè cruci lussixerunt : in qua, summo cruciatu confectus, crudelissimam probrosissimamque mortem appetiit ; animi interim dolores, quavis morte acerbiores, perpeſsus.

Mat. 26. 14,
15 & 17. to-
tum.
Mar. 14. 45,
&c. & 15.
totum.
Luc. 22. 47,
&c. & 23.
totum.
Joan. 18. &
19. totum.

M. Suâne voluntate an vi coactus ista sustinuit *Christus* ?

Mat. 26. 37,
38, 39, 41, 42
53. & 20. 28
Mar. 10. 45.
Joan. 10. 11,
15, 17, 18.
Phil. 2. 8.
in Luc. 23. 34.

A. Tametsi probrosa hæc sævissimâque mors humanæ suæ naturæ maximè terribilis erat ; voluntati tamen Patris sui, qui isti ipsam morti addixerat, totum se permisit : itaque contumeliosa illa

in se probra, tormenta, mortemque atrocissimam spontè & patientissimè pertulit; tum Patri obtemperans, tum veniam iis à quibus est in crucem actus, à Deo precatus.

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimum filium suum tam ignominioso truculentoque genere mortis affici?

A. Christus Deo Patri pro nobis se obligavit atque spondit: quicquid ergo nos debeamus, aut eramus commeriti, id omne sibi præstandum, solvendum, & dependendum, Christus in se recepit. Et proinde ipse, tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit; Deusque Pater onus illi nostrum impotens, summâ juri judicii que severitate in eum animadvertit, ut nobis ipsius causâ summam misericordiam impertiretur.

M. Summam igitur beneficiorum illorum, quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.

A. Christus, quemadmodum antè attigi, nostro nomine locoque Deo Patri satis dedit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum se: se ipsius iram in nos, ob contumaciam nostram conceptam, suavissimo obedientiæ suæ sacrificio placaturum, nosque in gratiam cum Deo restitutum esse. Atque ita Christus innocentissimus ille Dei Agnus vinculis constructus est, ut nocentes nos, qui Satanæ, morti, & damnationi eramus mancipati, in libertatem vindicaret. Christus, qui extra omnem omnino culpam erat, accusatus condemnatusque fuit judicis terrestris sententiâ, ut nos, qui culpâ tenebamur maximè damnationeque eramus dignissimi, pro cælesti tribunali absolveret. Christus pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas sordisque eluit atque delevit. Christus, postremò, contumeliis, quibus est immeritissimè vexatus, acerbissimæque atque ignominiosissimæ morte, qua est affectus, nos à poena, ignominia, mortisque sempiterna, quæ nostris sceleribus eramus maximè commeriti,

Isa. 53. tot.
2 Cor. 5. 21.
Gal. 1. 4.
Eph. 1. 3, 7.
&c.
Col. 1. 13, 14
& 2. 13, 14.
1 Pet. 3. 18.
& 4. 1.
Joan. 16.
2 Cor. 5. 21.

Ro. 5. 8, 10,
11.
2 Cor. 5. 18,
19, 21.
Eph. 2. 12,
13, 14, 17.
&c.
Heb. 7. 26,
27. & 9. 12.
14. & 10. 12,
14, 17.
Ro. 8. 1, 2,
33, 34.
Col. 1. 13,
14, 20, 21.
Pl. 5. 1. 7.
Heb. 14.
1 Joan. 1. 7.
Apoc. 1. 5.
1 Pet. 2. 21,
22, &c.
Ro. 4. 7, 8.
Col. 2. 13, 14.
Heb. 10. 17.
Ro. 8. 1, 2.

meriti, liberavit : adeoque peccata omnia nostra oblivione sepulta, & procul à Dei conspectu per Christum amota sunt. Atque ita miseriarum omnium nostrarum, in quas vel origine per Adamum, vel postea propriis nostris peccatis incidimus, Christi perpeffio medicina est, atque remedium, modo fiduciam omnémque spem in illo collocemus, amoréque illum amplectamur.

M. Morie tamen corporis, quæ pænæ peccato debita pars aliqua est, nos nihilominus multatamur.

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium inferiorum fuerat, jam per Christum omnibus illi fidentibus, janua aditusque in Coelum est effecta; quemadmodum & Christus ipse per mortem suam est regnum ingressus: ita ut mors, quæ antea peccati poena erat, jam per Christum in maximo sit lucro ponenda.

M. Ecquem alium nobis utilitatis fructum præbet mors Christi?

A. Christi supplicium & mors non solum æumnarum nostrarum, ut ante dixi, salutare medicamentum; sed & exemplar etiam est nobis ad imitandum,

M. Idem istud planius expone.

A. Debemus & nos, ad exemplum Christi, voluntati Dei cœlestis nostri Patris obedire, injuriâsque omnes nobis ab aliis illatas patienter accipere: vitiosos carnis appetitus cruci suffigere, peccatisque omnibus quasi mortuos sepultosque esse, ita ut posthac nihil mali admittamus; idq; exemplo Christi, qui propter peccatum in crucem sublatus, mortuus & sepultus est. Et revera depravatæ affectiones (quæ alioquin indomitæ sunt) in iis qui Christo per fidem adhærent, ita virtute mortis ejus quasi cruci suffiguntur, illarumque incendia ipsius sanguinis ita restringuntur, ut spiritui multo obsequentiores reddantur.

C

At.

Luc. 23. 43,
4.

1 Cor. 15. 18
21, 54, 55.

1 Thes. 4. 13,
1.

Phil. 1. 23, 1,
23.

Apoc. 14. 13

1 Ph. 5. 5. 1, 2

1 Pet. 2. 21.

&c. & 4. 1.
&c.

Joan. 13. 15,
&c

1 Joan. 2. 6.

Rom. 6. 2, 4,
7. 11, &c.

Gal. 2. 20,
& 5. 24.

Col. 2. 18, &c

Atque ita virtute mortis ejus ad ea præstanda confirmamur, ad quæ vitæ, mortisque ejus exemplis excitamur.

M. Annon & de nostro etiam in Christum officio commonemur?

A. Commonemur profectò, non in nostra nos esse potestate, ut quæcunque velimus, nostro arbitratu faciamus; verùm Christi, qui nos tam magno redemit, nos totos esse; illius voluntati parere, ad illius nos nutum accommodare oportere: Christum, qui nos adhuc hostes amore tanto prior amplexus est, ut redamemus, maximè nos esse obligatos: paratissimos etiam esse debere Christo, qui ita se nobis totum dedit, omnia nostra nosq; adeo ipsos totos vicissim reddere: Christi causa non omnia solum mundana commoda, hujusq; vitæ voluptates negligere, sed & vitam adeo ipsam deferere, potius quam Christum amittamus, nostrumq; erga ipsum officium pietatèmq; non præstemus. Beata est enim censenda mors quæ mortalis vitæ conditioni debita, Christi maximè gratia, appetita est: gratia dico Christi, qui sua iponte vitam profudit, mortèque pro nobis occubuit; quique vitæ autor mortuos nos à morte revocatos & vult & potest immortalitate donare.

M. Quare adjungis, Eum fuisse etiam sepultum?

A. Corpus exanime sepultura est affectum, ut omnes ejus mortem exploratam magis, penitusq; cognitam haberent; nam si redivivus subito ex-
Mat. 12. 40.
& 27. 59, 60.
&c.
1 Cor. 15. 4.
ritisset, mors ejus in quæstionem à multis dubitationemque adducta, scrupulosque hominibus fuisset injectus.

M. Ejus ad inferos descensus, quam habet sententiam?

A. Quòd Christus ut corpore in terræ viscera, ita anima à corpore separata, ad inferos descendit;

dit; paritérque mortis ejus vis ad mortuos, inferosque adeo ipsos usque eo permanavit, ut & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorumque incredulitate maximè debitæ condemnationis sensum perciperent; ipséq; Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina opressam esse animadverteret: è contraria verò parte, mortui, qui vivi Christo confidebant, redemptionis suæ opus jam perfectum esse perspicerent; ejusq; vim & effectum sentientes, dulcissimo perpetuòque solatio fruerentur.

1 Cor. 15. 54
55, &c.
Heb. 2. 14, 1
Joan. 5. 25,
28 & 11. 25,
26.
Rom. 14. 8,
Col. 1. 13, 14
19, 20.

M. Reliqua nunc persequamur.

A. Tertio die resurrexit à mortuis.

M. Satisne ergo effectum non erat, quòd Christi morte nobis culpa liberatis, venia data sit?

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus: Nam si in vitam non rediisset, nequaquam Dei filius fuisset habitus; neque nos morte eripere potuisset: At à mortuis ad vitam sempiternam excitatus, & divinitatis suæ vim ostendit, paritérque peccati se, & mortis atque ipsius etiam Diaboli domitorem esse comprobavit.

Rom. 1. 4. &
1. 4, 9, 10, &
8. 11, 12, &c.
1 Cor. 15. 26
54, &c.
Eph. 1. 20,
&c.

M. Quæ adipiscimur commoda ex eo quòd Christus redi-vivus fuit?

A. Plurima, maximæque. Etenim illinc desiderium nobis facultatque, atque adjumenta ad vitam cum virtute pietatèque degendam, suppeditantur. Illinc nos Christus iustitia, quæ nobis antea defuit, imbuat. Et Christus à mortuis ad vitam exurgens, vitæ nobis autor existit: illinc enim spes nobis ostenditur, fore aliquando tempus, cum & mortalia corpora nostra à morte ad vitam reducentur; quòd Christus nos resurrectionis vitæq; suæ fecit participes. Fieri enim omnino non possiet, ut Christus caput nostrum reviviscens

Gal. 2. 19, 20
Rom. 4. 25
& 5. 15, &c.
& 6. 4, 5, 11,
12, &c.
1 Cor. 15. 20,
&c.
1 Thes. 4. 14.

Col. 1. 18
2 Tim. 2. 17,
21.

nos sui corporis membra, morte in nihilum recidere, funditusque interire patiatur.

M. Perge.

A. Sicuti sacrae Literae declarant, Christum propter iustitiam nostram excitatum fuisse, ita nos etiam docent, ut Christi exemplo de mortiferis peccatorum operibus exurgentes, iustitiae posthac, atq; sanctitati vivamus: ad quod praestandum virtute potentiaeque gloriosae resurrectionis suae nos Christus corroborat.

M. Quid in Fidei confessione deinde sequitur?

A. Ascendit ad coelum, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis.

M. Hoc, quemadmodum sit accipiendum, expone.

A. Planissime, quod Christus corpore ascendit in coelum, in quo antea corpore non aderat: quodq; e terra in qua prius corpore praesens fuerat, discessit.

M. Annon ergo nobiscum amplius in terris adest?

A. Praemonuit ipse Apostolos suos, non semper se cum illis praesentem futuram: quod de corpore ejus praesentia est intelligendum. Divina enim natura sua, qua universa complet, tum in coelo semper aderat, tum eadem, & Spiritus sui virtute, praesens Ecclesiae suae in terris perpetuo adest, & adfuturus est, usque eo dum mundana omnia ad exitum perveniant.

M. Minimè ergo deserti sumus ab auxilio, defensioneque Christi, tametsi corpore praesentem illum non habeamus?

A. Nequaquam. Christus enim Patri ad dextram assidens, potestate, sapientia, providentiâq; sua mundum regit & moderatur: movet, gubernat, temperat universa: sacrum etiam Spiritum suum, ut maximum charitatis in nos suae pignus de coelo, ut est pollicitus, in animos nostros demittit; cujus sui Spiritus clarissimo lumine mentes nostras,

Rom. 6. 4,

&c.

9. 10, 11, &c.

Col. 3. 1, 2,

&c.

Eph. 5. 23.

&c.

Mat. 16. 19.

Luc. 24. 51

Act. 1. 9, 10,

&c.

Joan. 12. 8, &

16. 15, 16, 28

& 20. 7.

Joan. 12. 8,

Mat. 18. 20,

& 28. 20.

Joan. 14. 18,

& 16. 7.

Rom. 8. 9,

&c.

Mat. 28. 18.

Joan. 17. 7,

& 17. 2, &c.

Eph. 1. 20,

& 4. 8, &c.

Phil. 2. 9, 10.

Col. 1. 18.

Apoc. 11. 15.

Rom. 5. 5, &

8. 4, 5, 9, &c.

nostras tenebris cœcisque nubibus circumfusas, illustrat: ab animis etiam nostris ægritudinem repellit, consolationeque nos levat atq̃ sustentat, eadem præstiturus, quo ad hic mundus exitum habebit.

M. Nunc etiam dicito quid præcipue de Christi ascensu, sessioneque à dextra Patris consideres, quod quidem ad Christum ipsum proprie pertineat.

A. Æquum fuerat, ut Christus, qui ab altissimo decoris & amplitudinis loco ad infimum servi gradum, dedecusq̃; condemnationis & ignominiosæ mortis sese demiserat, ad illustrissimum vicissim honorem, ad celsissimamque dignitatis sedem ascenderet, & in antiquum statum restitueretur: ut contemptio videlicet illatâq̃; ipsi probra, gloria & maiestate, quasi paria paribus compensarentur.

M. Nobis veri Christi in cælum ascensus, sessioque à Patris dextra, quam adfert utilitatem?

A. Principio, Christus, ut hominum gratia è cœlo in terram, tanquam, ad exulandum, venit; ita & in cælum patrimonium suum, hominum vice, ascendit, viam qua nobis sit ingrediendum in cælum muniens, cœlisque portas nobis prius ob peccatum occlusas referans. Porro, præsens coram Dei, nōsque illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrociniū suscipit, quo defensore causam nunquam amittimus.

M. Verum qua ratione ascensus Christi in cælum imitatores esse possumus?

A. Suscipere in posterum, mentisque & animi aciem in cælum, ubi Christus patri dexter asidet, intendere debemus: cogitationes omnes, & curas nostras in rebus divinis, cœlestibus, sempiternis; non in humanis, terrenis atque fragilibus defigentes.

M. Et quid præterea?

Phil. 2. 8.
&c.
Joan. 17. 5.
Eph. 1. 20.
&c.

Joan. 14. 23.
&c.
Joan. 16. 16
Som. 8. 34.
Heb. 7. 25.
& 9. 24.
1 Joan. 2. 1

1 Cor. 15. 47
48. &c.
Col. 3. 1, 2.
&c.

Judicium ultimum pijs non formidandum.

Mat. 1. 11, &c.
17. &c.
Mat. 5. 8, &c.
Joan. 4. 20,
&c. 24.

A. Commonemur etiam, ut Christo Domino, cœli jam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus commentis humanis honorem habeamus; sed ut divino planèque spirituali cultu, qui & nobis qui tribuimus, & illi cui tribuitur, potissimum conveniat, eum piè sanctèque veneremur.

M. *Nunc te volo, quæ de supremo judicio, mundi que exitu didiceris, mihi breviter enarrare.*

Mat. 24. 29,
e. 31. & 25,
1. 32, &c.
Cor. 15. 52,
&c.
Thes. 4. 16,
&c.
Per. 3. 10,
&c.
Rom. 14. 10,
2.
Cor. 4. 4, 5.
Cor. 5. 10,
11.

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiæque præcellentissima amplitudine, in cœli nubibus adveniet cinctus septusque copiis & corona cœlestium stipatorum; & ad terribilis buccinæ signum clangorèmq; formidolosum, mortales universi, qui ab ortu mundi ad illud usque tempus ex hac vita migrarunt, tum animis tum corporibus integri reviviscunt, & pro Christi tribunali judicandi adducentur, unusquisque de factis suis rationem redditurus, quæ æquissimus atq; acerrimus judex ad summæ veritatis regulam exquiret.

M. *At cum natura mortem omnibus certò proposuerit: Quomodo in fidei confessione victuros tum esse aliquos affirmas?*

Cor. 15. 51.
Thes. 4. 17.
Cor. 15. 53
&c.

A. Divus Paulus declarat eos, qui eo tempore in vita commorabuntur, repentina mutatione renovandos, & omni corruptione corporibus absterfa, remotaque mortalitate, immortales eos exorturos esse: & ista ipsis commutatio mortis est futura loco, quod mortalis vitæ occasus, vitæ fiet ortus immortalis.

M. *Num igitur pios metu perterritos memoriam illius diei perhorrescere debere, aut eam ipsis pertimescendam & fugiendam esse putas?*

Rom. 8. 1, 15
23, 39.
2 Cor. 1. 7.
Phil. 3. 20,
Tit. 2. 13.
Per. 3. 12,

A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio piorum animos ad spem optimam erigit, solatioque maximo permulcet. Is enim sententiam pronuntiabit, qui, nostro loco, sententia judicis est con-

condemnatus, ne nos in severum Dei judicium vocati convincamur, sed indemnnati iudicio liberemur.

M. Quando igitur de Deo Patre creatore, filioque ejus Jesu Christo liberatore, hactenus sit dictum; duabus istis Christianæ professionis partibus ad exitum jam perductis, tertia nunc, quid videlicet de Spiritu sancto credas, est declaranda.

A. Eam tertiam esse sacrosanctæ Trinitatis personam profiteor, à Patre & Filio ex omni æternitate procedentem, utrique parem, atque ejusdem omnino substantiæ, simulque cum utroque venerandum & implorandum.

Mat. 26. 18.
Joan. 7.
Joan. 14. 26.
& 15. 26, &
6, 7, & 20, 22.
Act. 5. 3. 4.

M. Sanctus quare vocatur?

A. Non solum propter suam ipsius sanctimoniam, quæ, est omnino maxima; verum etiam, quod electos à Deo, & Christi membra sanctitate imbuat: quamobrem sacra Scriptura ipsum sanctificationis Spiritum nuncupat.

Rom. 1. 4.
& 15. 16.
1 The. 3. 13.
Tit. 3. 5.
1 Pet. 1, 2.

M. Quibus in rebus sanctificationem hanc sitam esse putas?

A. Principio, ejus virtute divinitus renascimur: hoc est enim quod Christus dixit, Necessarium esse ut ex aqua & spiritu de integro nascamur. Ejus etiam numine afflati, Dei Patris filii adoptione instituimur; ex quo fit, ut Spiritus adoptionis meritissime nominetur: qui electionem etiam nostram quasi consignat in animis nostris, nobis confirmans atque persuadens, divina beneficia universa nostra per Christum fieri.

Joan. 3. 5, 6.
Tit. 3. 5.
Rom. 8. 15, 23.
Gal. 4. 5. 6.
2 Cor. 1. 22.
& 5. 5.
Eph. 1. 13, 14.

M. Prosequere.

A. Spiritus sanctus coelestia mysteria animis nostris interpretando explanat, mentiumque nostrarum oculis, ut illorum intelligentiam capere possint, lumina præfert: ad ipsius porro arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur; ejus virtute naturæ vitiosas comprimuntur & edomantur;

Joan. 14. 17, 26, & 16. 13.
1 Cor. 2. 10, 11, 13, 15.
Eph. 1. 17.
Rom. 8. 5. 9, & c.
Joan. 20. 22, 23.

Act. 2. 4. 17. matur; perversique appetitus frænantur atque
&c. franguntur, animique ad studium pietatis concitantur: ipsius arbitratu varia beneficia divinitus in pios conferuntur.

M. *Ecquid habes præterea quod de hac re dicas?*

A. Inter vitæ hujus multiplicia diversaq; malorum, solitudinum, & calamitatum genera, piorum dolores & mœrores (quorum in hoc mundo conditio plerumque miserrima, luctusq; vix alioqui consolabilis esse solet) Spiritus sanctus occultè consolando, fiduciâque afferendo minuit, levat, atque mollit, & ex eo *paracletus*, hoc est, consolator, verè proprièque nominatur. Prostremo, Spiritus sancti potentia, mortalia nostra corpora à mortuis excitata, ad vitam revocabuntur. Summa autem, quantacunque nobis bona Deus per Christum largitur, ex universa Spritus sancti efficientia cognoscimus, percimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritissimè confidimus, & spem in eo reponimus, ipsûmque veneramur, atq; opem ab illo petimus.

M. *Reliqua est pars quarta, de sancta Ecclesia Catholica, de qua sententiam tuam jam intelligere cupio.*

A. Summatim dici potest, Ecclesiam esse corpus Christi.

M. *Verum magis hoc perspicuè pluribûsque verbis dicito.*

A. Ecclesia est corpus reipublicæ Christianæ, hoc est, universa multitudo consociatioque piorum omnium, quos Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designavit.

M. *Quam ob causam hunc articulum Symbolo additum esse putas?*

A. Quoniam quidem non solum nequicquam Christus mortem oppetisset, si non existeret Ecclesia;

Joan 14, 16,
16. & 15, 26,
& 16, 7.
Rom. 8, 11.

1 Cor. 12, 4, 7
& c. 11, 13.

Symboli
pars.

1 Cor. 12, 27.
Eph. 1, 22, 23
Col. 1, 18, 24

Rom. 12, 5.
&c.

1 Cor. 12, 12,
13, 20, 26
Eph. 4, 5, &
3, 9, 10.

Mat. 25, 34.

clesia; sed etiam, quæ hætenus dicta sunt universa, supervacanea forent & ad nihilum recasura.

M. *Quamobrem?*

A. A principio ad hunc usque locum salutis causas recensuimus, radicisque ipsas consideravimus; nominatim vero quod Deus nos propter Christi meritum diligat, & benevolentia complectatur: præterea, quod hujus gratiæ, in quam cum Deo reconciliati sumus, efficacitate Spiritus sancti, participes reddamur: Verum ista hunc unicum habent exitum, ut instituatur Ecclesia, hoc est, consilium fidelium, ut in quos divina hæc munera conferantur.

Mat. 16. 18.
Act. 20. 28.
1 Cor. 12. 12,
13, &c.
Eph. 1. 3, 4, 5
&c. 11, &c.
& 3. 9, 10, 21,
& 5. 5.
1 Tim. 3. 15,
&c.

M. *Quare hanc Ecclesiam vocas sanctam?*

A. Ut hac nota ab impia incredulorum turba internoscatur. Quotcunque enim delegit Deus, eisdem pietate morumque integritate imbuunt.

Rom. 8. 29.
30.
1 Cor. 14. 33.
Eph. 1. 4, 5,
11, 12.

M. *Ista, quam Ecclesia assignas, sanctitas, estne jam in omni genere perfecte absoluta?*

A. Nondum. Quamdiu enim mortali hic conditione vivitur, ea est humanæ naturæ infirmitas, ut parum validis viribus simus, ad omnem usquequaq; culpam effugiendam. Proinde Ecclesiæ sanctimonia non est adhuc plenè cumulatæq; perfecta, veruntamen probè instituta. Sed quando cum Christo, à quo nitorem & splendorem omnem obtinet, penitus copulata fuerit; jam tandem innocentia & sanctitudinem omnibus suis numeris plane expleta, ut vestitu quodam candidissimo nitidissimoque, exornabitur.

Rom. 8. 26.
1 Cor. 13. 9
&c.
2 Cor. 12. 5, 9.
1 Cor. 13. 10,
& 15. 32, 53,
&c.
Eph. 5. 26,
27.
Apoc. 19. 9,
& 21. 10, 11,
&c.

M. *Ecclesiam cur appellas Catholicam?*

A. Idem valet, atque si universalem vocarem. Hæc namq; multitudo & conventus piorum non habet definitam aliquam regionem aut tempus, cujus terminis septus teneatur: verum piorum,

Mat. 28. 19.
Act. 2. 5, 9, 10
&c.
1 Cor. 12. 13,
13, &c.

qui

Eph. 1. 22,
23.
& 2. 12, 13,
& c. & 4. 4. 4,
5.
& c. 15. 16.
Col. 1. 18

qui à mundi fabricatione omnibus locis atque temporibus vixerunt, vivuntve, aut victuri sunt, numerum integrum comprehendit; ut unum sit Ecclesiæ corpus, sicut unus est Christus corporis illius unicum caput.

M. Nunc te explicare volo, quamobrem, sanctæ Ecclesiæ Catholicæ continuò subjungas, nos credere sanctorum communionem.

1 Cor. 12. 12,
& c. 10, & c.
26, & c.
Eph. 4. 3, 4,
15, 16, 25.
Col. 1. 18, &
2. 19.

A. Cum ubique terrarum & gentium, omnibusque temporibus & seculis habeat Deus qui piè ipsum sanctèque colant, universi illi, quamvis intervallis locorum & temporum longè disjuncti, unius tamen ejusdèmq; corporis (cujus est Christus caput) partes sunt, summa inter se conjunctione devinctæ: tanta est sanctis hominibus & cum Deo & inter se communio. Námque Spiritus, fidei, sacrorum mysteriorum, precationum, condonationis criminum, beatitudinisque sempiternæ, atque adeo universorum divinorum donorum (quibus Ecclesia per Christum fruitur) communicatione, sunt inter se quàm maximè conjuncti. Charitate præterea amicitiaque non simulata, sed concordì, sese mutuò complectuntur. Quoniam verò ista piorum communitas in sensum intelligentiàmque humanam, perinde atque aliæ conjunctiones consociationesque hominum non cadit, jure hîc, inter ea quæ creduntur, locum haber.

Mat. 22. 39.
Joan. 13. 34,
35.
Rom. 12. 5.
1 Cor. 10. 24,
& 13. 3, 4,
& c.
2 Cor. 11. 28,
29.
Gal. 6. 2.
Phil. 2. 1, 2,
& c.
Rom. 8. 29,
30, 33.
Eph. 1. 4, 5,
& c. 11.
Col. 3. 3, 12.

M. Hæc, quam commemoras Ecclesia, conspicuæ est an non conspicua?

A. In hac fidei confessione præcipuè tractatur de cœtu illorum, quos Deus occulto arbitrio sibi per Christum delegit: quæ Ecclesia neque in conspectum cadit, neque ejus ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis quædam, quæq; cerni possit Ecclesia Dei, cujus nobis notiones atq; insignia palam profert & proponit.

M. Quæ.

M. Quanam ea sunt?

A. Ubiunque gentium Evangelium Christi Servatoris purè declaratur, Deo, Christi nomine, preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, disciplinaque Ecclesiastica ritè exercetur; ille Christianorum hominum coetus ibi congregatus, est aspectabilis Christi Ecclesia.

Isa 55. 10. 11
Luc 24. 47.
Joan. 14. 13.
14. & 15. 16.
& 16. 23.
Rom. 10. 8, 9.
1 Cor. 11. 20,
21, 23, & c.
Mar. 18. 16,
17, 19, 20.
& 28. 19.

M. Sùntne igitur universi, qui in hanc spectabilem Ecclesiam conveniunt, numero destinatorum ad vitam sempiternam accensendi?

A. Hypocritæ nonnulli specie quadam assimulatæ sanctitatis in hunc sese conventum insinuant, qui tamen longissimè absunt à veris Ecclesiae membris. Quanquam, quoniam ubicunque verbum Dei verè explicatur, & sacra mysteria sanctè celebrantur, ibi semper sunt aliqui saluti per Christum destinati, universam illam frequentiam, Ecclesiam Dei esse interpretamur: cum & Christus ipse duobus tribusve, qui ipsius nomine convenerint, præsentem sese adfuturum spondeat.

Mat. 13. 19.
& c. 25, & c.
47, & c.
12. 19. 10,
11.
Mat. 28. 19.
& c.
ut supra.
Mat. 18. 19,
20.

M. Quare Ecclesiae remissionem peccatorum subijcis?

A. Principiò, quòd claves quibus cœlum tum clauditur, tum aperitur, hoc est, jus illud obligandi & solvendi, reservandi & condonandi crimina, quod est in administratione divini verbi positum, Christi munere donatum, & commissum Ecclesiae potestati, in ipsa propriè resideat. Deinde, quòd nullus condonationem criminum impetrare possit, nisi qui Ecclesiae, quæ est corpus Christi, pars verè fuerit: quique communem Ecclesiasticæ societatis conjunctionem diligenter, integrè, pièque continenter etiam, & ad extremum servat & defendit.

Mat. 16. 18,
19. & 18. 17,
18.
Joan. 20. 2, 23.
1 Tim. 3. 15.
Joan. 15. 4, 5,
& c.
Col. 2. 18,
19.

Me Ab Ecclesia igitur alienis non superest spes ulla salutis.

A. Extra

A Extra Ecclesiæ limen omnia sunt damnationi, morti, atque exitio obnoxia. Membra enim distracta divulsæque à capite atque corpore, omni spe vitæ orbata sunt.

M. Vocabulam remissionis quam significationem habet?

Psal. 32. 1. 2.

Joan. 3. 16,

17.

Act. 13. 38, 29

& 26. 18.

Rom. 3. 24,

25. 18.

Eph. 1. 7.

Col. 1. 13, 14.

A. Quod videlicet à Deo impetrent fideles, ut peccata sibi ignoscat: Deus enim, Christi gratia, qui pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione atque judicio creptis commeritam pœnam remittit.

M. Ad promerendum ergo de Deo peccatorum impunitatem, nonne beneficiis nostris ipsi satisfieri posse putas?

A. Unus omnino Christus cruciatu & morte sua, quibus est affectus, supplicium nostris maleficiis constitutum luit atque persolvit; simulque Deo, nostro nomine, satisfecit. * Solus igitur Christus aditum nobis ad divinam clementiam patefacit. Penes nos, summo hoc munere sola ipsius bonitate beneficiæque gratis donatos, nihil est omnino quod ipsi invicem mercedis remunerationisve loco vel deferamus vel referamus.

De supra. &

Isa. 53. 4. 5.

Rom. 5. 8, 10

Gal. 2. 16.

Col. 1. 20, 21

Heb. 9. 14, 15

2 Tim. 1. 9, 10.

Jer. 18. 8. & c

Ezec. 18. 21,

30, 31, 32, &

13, 14, & c.

Mat. 4. 17.

Luc. 5. 32.

Psal. 32. 3,

4, 5.

& 52. 3, 4.

Prov. 28. 13.

Luc. 15. 18,

21.

1 Joan. 1. 8. 9.

* Psalm. 66,

7

& 31. 9. 19.

M. Nihilne ergo prorsus superest à nobis præstandum, ut criminum condonationem consequamur?

A. Deus nocentibus se crimina condonaturum pollicetur, modo pœnitendo errorem corrigant, atque deponant, mentisque à vitæ nequitia revocent ad ipsius obsequium. Quamobrem pœnitentia correctioque vitæ nobis est necessaria, ut peccatorum impunitatem exoremus.

M. Pœnitentia quas partes complectitur?

A. Crimina nos primum nostra agnoscere, confiterique coram Deo oportet; acerbissima, o etiam animi * dolore angi, pudoreque affici, quod illius

illius majestatem offenderimus: peccati præterea odium intimum suscipere, illudque detestari atque execrari oportet. Hic dolor à quibusdam *contritio* nominatur.

M. *Ecquid amplius?*

A. Ne ex doloris magnitudine desperatio animos nostros occupet: fides eos consolatione sua sustentat, quæ veniæ à Deo peccatis nostris per Christum Servatorem impetrandæ bonam certamque spem ostendit. Atque istuc est, quod peccatorum remissionem nos credere testificamur.

M. *An in tantam formidinem atque in has angustias adductus homo, se ipse eripere valet?*

A. Nequaquam: solus namque Deus hominem ab omni spe derelictum corroborat, prostratum & jacentem excitat, & in spem salutis restituit; cuius solius virtute peccator ad eam, quam memoravi fiduciam, sensumque atque cogitationem revocatur.

M. *Reliqua Symboli jam recense.*

A. Credo resurrectionem carnis & vitam æternam.

M. *De istis perpauca sciscitabor, quod quædam de illis, cum de supremo iudicio ageres, supra dixeris. Quorsum demum hæc aut quamobrem creduntur?*

A. Quamvis humanas animas indissolubiles & æternas esse persuasum sit; mentem tamen nobis omnino considerent, si existimaremus corpora nostra morte in nihilum interitura: ex alterius enim nostri partis desiderio laborantes, perfecto gaudio atque immortalitate nullo unquam tempore plenè potiremur. Proinde nobis certò persuademus, non animas tantum nostras, cum hanc vitam deserimus, à corporum consociatione solutas, sinceras atque incorruptas sursum continuo in cœlum ad Christum ferri; sed corpora etiam

nostra

& 3 8, 3, 4,
& c. 8, & c. 17,
18, & c. &
51, 17.
1 Cor. 11. 31.
2 Cor. 7. 9, 10,
11, & c.
Mat. 27. 3, 4.
2 Cor 2, 6,
7, 8.
Luc. 7. 3, 8,
47. & c. 15,
18.
23, & 13, 14,
20, 21, & 18,
42. 43 & 24,
47.
Act. 2. 37. 38.
& 3. 19, &
13. 30, 31.
1 Tim. 15, 16.
Psal. 23, &
30. 10, & 51.
7. 8, 10, 11, 12
& 80. 3, 7, 18,
& c.
Act. 11. 18.
2 Cor. 1. 3, 4.
2 Thes. 2. 16,
17.
2 Tim. 2 25.
Mat. 22. 30.
& c.
Joan. 11. 25,
26. & c.
1 Cor. 15. 10.
1 Cor. 15. 14,
17, 18, 19.
Luc. 16. 22,
& 23. 43.
Rom. 8. 11.
1 Cor. 15. 42
& c. 53, & c.
Phil. 3. 21.
2 Cor. 5. 12.
1 Thes. 4. 13,
14, & c.

Fidei fructus iustificata. Nemo Legi satisfecit.

nostra omni liberata corruptione, & in feliciorem vitæ conditionem revocata, cum animis iterum suis socianda, instar corporis Christi splendida futura: atque ita ad perfectam beatitudinis absolutionem integri pervenimus, immortalis vitæ sempiternæque felicitate in perpetuum perfruentes.

M. Mortem ergo corporis piis pertimescendam non esse putas?

Ut supra. &
Luc. 23. 43.
Joan. 11. 25.
&c.
Phil. 21. 23.
&c.
Apoc. 14. 23.

A. Certè præceptor. Est enim nobis persuasissimum, non esse mortem rerum delettricem, quæ omnia omnino perdit ac perimit: verum ducem nobis in cœlum esse, quæ cursum nostrum ad placidam, quietam, felicem, perpetuamque vitam dirigit.

M. Cum vero Symboli, hoc est summa fidei Christianæ declarationem jam absolveris, narra mihi, quem fructum ex ista fide percipimus.

Rom. 3. 21,
21, &c.
Gal. 2. 10,
&c.

A. Ex ea iustitiam in conspectu Dei consequimur, qua vitæ sempiternæ hæreditatem adimus.

M. Nonne igitur sanctitas, quam divino numini tribuimus, vitæque inter homines honestas & innocentia nos Deo integros exhibet?

Rom. 7. 14,
15.
& 8. 3 & 10,
5. & 11. 6.
Gal. 2. 16.
& 3. 10 &c.

A. Illuc antea sub Legis explicatione, aliisque item locis breviter attigi. Summa autem, si ex legum divinarum præscripto vitam quis sanctè agere omnino possit, jure ille bonorum operum, ratione justus haberetur, sed quia ab illa perfectione nostra omnium vita longissimè aberrat, scelerumque nostrorum conscientia convicti, animis succumbimus; aliam sequi rationem, viam indagare aliam debemus, qua in gratiam cum Deo reducatur, quam nostris in ipsum promeritis.

M. Quanam ea est?

A. Unum perfugium reliquum est, divina per Christum

Luc. 18. 11,
12, 13, 14.
Rom. 3. 24,
&c. & 4. 4.
&c. 16.
Eph. 2. 4. 5.
2 Tim. 1. 9.
Tit. 3. 4. 5.

Christum clementia, qua nullum omnino ad opera nostra, meritæ respectum habens, gratuita nos propter Christum charitate amplectitur, non criminum modo nostrorum veniam, sed & justitiam Christi, per fidem in ipsum, ita nobis tribuens, ut per eam, haud aliter ac si nostra esset, gratiosi apud ipsum simus. Dei igitur in Christo misericordiæ universam nostram justitiam acceptam referri oportet.

M. Quomodo rem sic se habere cognoscimus?

Rom. 4. 9, 11,
14, 16, 20, 21.
Gal. 2. 16, 20,
& 3. 11.
Heb. 10. 38,
&c.

A. Ex Evangelio, in quo divina promissa nobis Christi nomine facta continentur, quibus cum fidem tribuimus, hoc est, planè penitusque persuasum habemus de divina ergo nos bonitate (quemadmodum antea in toto Symbolo est explicatum) illius, quam memoravi, justitiæ quasi possessionem occupamus.

M. Non igitur affirmas fidem præcipuam esse hujus justitiæ causam, ita ut propter illius merita Dei judicio censeamur.

Eph. 1. 4. 5. 6
&c. & 2. 4,
&c.
Tit. 3. 4, 5, 6.
Mar. 1. 14, 15
Joan. 1. 12.
Rom. 3. 21,
&c. & 4. 16,
19, &c.
1 Cor. 1. 30.
Heb. 9. 14,
&c.

A. Nihil minus; nam illud esset fidem in Christi locum supponere. Verùm hæc justitia primum à divina clementia, ut à fonte, fluit; unde rivi ad nos per Christum deducuntur per Evangelium verò defertur; nos autem eam fide, tanquam manu, apprehendimus. Itaque fides non origo, sed instrumentum est justitiæ; quia videlicet Christum, qui est justitia nostra, complectitur, vinculis nos ita arctis cum Christo constringens, ut is omnia sua bona nobiscum per ipsum communicet.

M. Verum an cui hæc fides adstet, illi deesse bona opera possunt?

Rom. 6. 4, &
7, 6, & 8. 1.
&c. 9. 10,
&c.
2 Cor. 5. 17.
Eph. 5. 15.
& 4. 23, 24.
Col. 3. 9, 10,

A. Minimè. Nam fide Christum complectimur, qui nos non solum à delictis mortisque liberos reddit, & cum Deo reconciliat; verùm etiam divino Spiritus sancti numine ac potestate, de integro

integro nos generat, revocat ad integritatis pietatîque desiderium atque curam, quam nos vitæ novitatem nominamus.

Rom. 5. 1. 2.

1 Cor. 13. 2.

Eph. 3. 17.

Jac. 2. 20.

1 Pet. 1. 19,

21, &c.

M. Iustitiam igitur fidemque & bona opera naturalem quandam inter se conjunctionem habere affirmas, ob eamque causam non magis esse disjungenda, quàm Christus, eorum in nobis effector, à seipso est separandus.

A. Verissimum est.

M. Ista ergo fidei explicatio humanos animos ab operibus officiisque pietatis minimè avocatur?

Psal. 1. 3.

Mat. 7. 17.

18, & 12. 33,

35

Rom. 6. 1, 2,

3. 4, &c.

Gal. 5. 6.

Eph. 3. 17.

Col. 2. 6, 7.

Tit. 3. 8,

A. Nequaquam: bona enim opera fidei, ut stirpi suæ, inhaerent. Fides igitur mentes nostras in studio vitæ cum virtute colendæ adeo non reddit hebetes, ut illarum potius aciem ad id quàm maximè exacuat: planèque in numero verè fidelium non est habendus: nisi qui, quantum viribus eniti potest, & vitiis omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aspirat; ita se perpetuo gerens, ut qui vitæ suæ rationem à se esse repetendam intelligit.

M. Apertè igitur dicito, qua ratione actiones nostræ Deo placeant, & quomodo ille eas remuneret.

Deut. 4. 1, 2,

& 5. 31, 32,

&c.

Mat. 7. 6, 7, 8

9, & 10. 17,

21.

Joan. 14. 15,

2, 23, & 15

10.

Rom. 9. 31,

32, & 14. 23.

Heb. 11. 6

Luc. 18. 11,

12, 14.

Rom. 3. 20,

& 4. 2,

A. In officiis pietatis quæ res sunt maximè necessaria. Prior, ut ea agamus quæ jure divino præcipiuntur: altera, ut in illis obeundis eum animum fidemque præstemus quam à nobis Deus requirit. Neque enim uila sive opera, sive consilia Deo grata esse queunt, nisi fide commendentur.

M. Si ergo & eadem illa bona opera, eoque etiam fide ac mente quam Deus nobis præstinavit, faciamus: quare, operum piorum merito, in iustorum numero habendi non sumus?

A. Iustitiam, quam Deus approbet, planè cumulatèque perfectam, & juri divino usquequaq;

con.

congruentem esse oportet : at nostra opera etiam absolutissima longe multumque à Legis divinæ præscriptione discrepant ; plurimisque de causis tum accusanda sunt, tum condemnanda : Proinde iusti censi divino iudicio, factorum nostrorum ratione, nequaquam possumus.

M. Verum ista declaratio hominum interim mentes à sanctitatis studiis avertere; aut si non remissiores negligentioresque in obeundis virtutis muneribus; at minus saltem ad ea hilares atque impigras facere videtur.

A. Nullo modo; edocuerunt enim nos sacræ literæ, quod quemadmodum vitiosæ nostræ actiones Deum ignominia afficiunt, ita bona opera nostra illius honori inserviunt: nullus igitur inferorum damnationisque terror, nulla cœli gaudiorumque omnium expectatio, nos vel à vitiis adeo avocare, vel ad recte faciendum allicere deberet, æque atque formido contumeliam aliquam maiestati divinæ imponendi, studiumque amplificandæ illius gloriæ, quam supra omnia semper magnificare oportet. Nam sicuti peccati pestis est ob eam rem maxime horribilis, quod Deo, & ejus sacrosancto verbo sit dedecori, ita virtutis summa laus decusque in eo consistit; quod Deo per illam honos habeatur. Præterea opera bona proximis nostris tum reipsa, tum etiam exemplo prosunt: Divinique erga nos amoris, nostræque pariter in Deum gratitudinis, dum ejus præceptis paremus, clara indicia ostendunt; fidei item & una salutis etiam nostræ signa patefaciunt. Non ergo inania nullique prorsus usui esse bona opera censebimus, propterea quod iustitiam ex illis non adipiscamur.

M. Verum cum nostra opera vel optima, ut ipse asseris, imperfecta sint, quomodo Deo, cujus iusti-

Job 4. 18, 19.
& 15. 14, 15,
16. & 23. 4, 5,
6. 4. 6.
Isa. 61. 43. 3.
Psalm. 2. 16.
Gal.

Mat. 5. 16.
1 Pet. 2. 12.

Rom. 2. 24.
1 Tim. 6. 1.
Tit. 2. 5.
2 Pet. 1. 2.
Mat. 5. 16.

1 Pet. 2. 12.
Mat. 12. 33,
&c.
Joan. 14. 15,
21, 23. & 15.
10.
Phil. 2. 12.
2 Pet. 1. 9, 10
&c.

Opera per fidem Deo grata. Fides Dei donum.

tia est perfectio ipsa, accepta esse possunt?

Ro. 9. 31, 32.

Gal. 5. 6.

Heb. 11. 4, 5,

6, &c. usque
ad finem.

Psal. 130. 3.

& 113. 2.

A. Fides est quæ Deum operibus nostris facit benevolum, dum persuasum habet, eum legibus nos & judiciali jure persequuturum non esse, nec factorum nostrorum rationem stricte à nobis repetiturum, neque accerrima justitiæ suæ norma ea examinaturum esse: verum cunctis eorum defectibus condonatis, Christi gratia, ut plene perfecta, esse accepturum.

M. Quando igitur Deus per fidem, tum ut justi habeamur, nobis largitur; tum opera etiam nostra per eam sine offensione accipit: narra mihi, ingenitamne naturæ virtutem, an gratuitum Dei munus esse fidem existimas?

Mat. 16. 17.

Mar. 9. 23 24

Joan. 9. 38,

39.

1 Pet. 1. 21.

Luc. 24. 24,

27, 5. 46.

Rom. 10. 8.

14. 16, 17.

Col. 1. 9.

1 Tim. 2. 7.

Luc. 17. 5.

A. Donum Dei, idque eximium certe atque præcellens, fides est. Nam Deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti Spiritus sui lumen clarissimum præferens, aptos nos efficit ad ea discenda credendaque quæ alioquin obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli, à Domino precantur, ut fidem ipsis adaugeat.

M. In tempore ipso in precationis mentionem incidisti: Postquam enim Legis divinæ Symbolique, hoc est, professionis fidei Christianæ declaratio est à te jam perfecta; superest ut proximo loco de oratione, gratiarumque actione dicatur. In expositione vero orationis, quæ est servanda distributio?

A. Hæc (nisi aliter tibi visum fuerit) magister; ut primum à quo; deinde, qua fidentia; tertio quo mentis affectu; postremo quid sit precandum declaratur.

M. Principio igitur narra mihi, quem putes precibus appellandum esse.

Ps. 17. 7, &c.

& 28. 46. &

78. & 104. &

107. 10.

A. Unum Deum, præterea neminem.

M. Quamobrem?

A. Quoniam Deus vitam, præsidium, salutem
no-

nostram, bonaque universa solus in potestate ditioneque sua tenet, par est ut omnia quæ nobis opus erunt ab illo postulemus & expectemus; & ut in cunctis periculis in ejus tutelam perfugium habeamus.

M. Quare di vos sive pios homines, qui ex hac vita migrarunt, aut etiam Angelos non precabimur?

A. Quia Deus nostram sui solius implorationem, ut cultum qui ad ipsius majestatem proprie & privatim spectat, requirit; quam non licet alteri cuiquam tribuere.

Psal. 50. 51
& 89. 26.
Joan. 16. 23.
24.
Isa. 48. 11:

M. Ecquid præterea?

A. Si in precatione alium aliquem præter solum Deum appellaremus, sine autoritate verbi divini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nititur; id faceremus, quod facere, non esset Dei numini per etatem tribuere, sed in ejus gravem offensionem incurrere.

Ro. 10. 8, 14,
16, 17.
& 14. 23.
Heb. 11. 6,

M. Perge nunc exponere qua fidentia mortales misselli, qui multis modis sumus indignissimi, Deum immortalis gloria præcellentem compellare audeamus

A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi promeriti ut exaudiamur: verum nostram indignitatem agnoscentes, Christi Mediatoris numine aditum habemus; quo deprecatore, divinæ Majestatis benevolentiam nobis non esse defuturum confidimus.

Psal. 79. 8, 9.
Joan. 9. 18.
Joan. 14. 13.
& 16. 23, 24.
Eph. 2. 10.
1 Tim. 2. 5.
Heb. 4. 14, 16
& 10. 19, 22.
Mat. 21. 21,
22.

M. Qua ratione in hanc quam dicis spem adducis?

A. Promissis divinis nobis in sacris literis per Christum factis fidem habeo; nihil dubitans, quæcunque certa fide à Deo Patre Christi nomine precamur, quin ea, quantum quidem nobis conducent exoraturi simus.

Mar. 11. 23.
23, 24.
Joan. 14. 13.
& 16. 23, 24.
Heb. 10. 9, 12.
13.

M. Jam, quo mentis sensu Deus implorandus sit declara?

Jac. 11. 6, 7.
& 4. 3.

A. Si miseriarum scelerumque nostrorum, quæ

tia est perfectio ipsa, accepta esse possunt?

Ro. 9. 31, 32. *A. Fides est quæ Deum operibus nostris facit be-*
Gal. 5. 6. *nevolum, dum persuasum habet, eum legibus nos &*
Heb. 11. 4, 5, *judiciali jure persequuturum non esse, nec factorum*
6, &c. usque *nostrorum rationem stricte à nobis repetiturum,*
ad finem. *neque accerrima justitiæ suæ norma ea examina-*
Psal. 130. 3. *turum esse: verum cunctis eorum defectibus con-*
& 113. 2. *donatis, Christi gratia, ut plene perfecta, esse ac-*
cepturum.

M. Quando igitur Deus per fidem, tum ut justi
habeamur, nobis largitur; tum opera etiam nostra
per eam sine offensione accipit: narra mihi, ingeni-
tamne naturæ virtutem, an gratuitum Dei mu-
nus esse fidem existimas?

Mat. 16. 17. *A. Donum Dei, idque eximium certe atque præ-*
Mar. 9. 23 24 *cellens, fides est. Nam Deus nos verbo suo insti-*
Joan. 9. 38, *tuens, & mentibus nostris sancti Spiritus sui lumen*
39. *clarissimum præferens, aptos nos efficit ad ea dis-*
1 Pet. 1. 21. *cenda credendaque quæ alioquin obscuræ intelli-*
Luc. 24. 24, *gentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod*
27, 5. 46. *percipientes Apostoli, à Domino precantur, ut fi-*
Rom. 10. 8. *dem ipsis adaugeat.*
14. 16, 17.
Col. 1. 9.

1 Tim. 2. 7. *M. In tempore ipso in precationis mentionem in-*
Luc. 17. 5. *cidisti: Postquam enim Legis divinæ Symbolique,*
hoc est, professionis fidei Christianæ declaratio est à
te jam perfecta, superest ut proximo loco de oratione,
gratiarumque actione dicatur. In expositione vero
orationis, quæ est servanda distributio?

A. Hæc (nisi aliter tibi visum fuerit) magister, ut
primum à quo; deinde, qua fidentia; tertio quo men-
tis affectu; postremo quid sit precandum declaratur.

M. Principio igitur narra mihi, quem putes pre-
cibus appellandum esse.

Pf. 17. 7, &c. *A. Unum Deum, præterea neminem.*

& 28. 46. & *M. Quamobrem?*

78. & 104. & *A. Quoniam Deus vitam, præsidium, salutem*
107. 10. *no-*

nostram, bonaque universa solis in potestate ditioneque sua tenet, par est ut omnia quæ nobis opus erunt ab illo postulemus & expectemus, & ut in cunctis periculis in ejus tutelam perfugium habeamus.

M. Quare divos sive pios homines, qui ex hac vita migrarunt, aut etiam Angelos non precabimur?

A. Quia Deus nostram sui solius implorationem, ut cultum qui ad ipsius majestatem proprie & privatim spectat, requirit; quam non licet alteri cuiquam tribuere.

Psal. 50. 51
& 89. 26.
Joan. 16. 23.
24.
Isa. 48. 11.

M. Ecquid præterea?

A. Si in precatione alium aliquem præter solum Deum appellaremus, sine autoritate verbi divini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nititur; id faceremus, quod facere, non esset Dei numini per etatem tribuere, sed in ejus gravem offensionem incurrere.

Ro. 10. 8, 14,
16, 17.
& 14. 23.
Heb. 11. 6.

M. Perge nunc exponere qua fidentia mortales missi, qui multis modis sumus indignissimi, Deum immortalis gloria præcellentem compellare audeamus

A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi promeriti ut exaudiamur: verum nostram indignitatem agnoscentes, Christi Mediatoris numine aditum habemus; quo deprecatore, divinæ Majestatis benevolentiam nobis non esse defuturum confidimus.

Psal. 79. 8, 9.
Joan. 9. 18.
Joan. 14. 13.
& 16. 23, 24.
Eph. 2. 10.
1 Tim. 2. 5.
Heb. 4. 14, 16
& 10. 19, 22.
Mat. 21. 21,
22.

M. Qua ratione in hanc quam dicis spem adducis?

A. Promissis divinis nobis in sacris literis per Christum factis fidem habeo, nihil dubitans, quæcunque certa fide à Deo Patre Christi nomine precamur, quin ea, quantum quidem nobis conducent exoraturi simus.

Mar. 11. 22.
23, 24.
Joan. 14. 13.
& 16, 23, 24.
Heb. 10. 9, 12.
13.

M. Jam, quo mentis sensu Deus implorandus sit declara?

Jac. 11. 6, 7.
& 4. 3.

A. Si miseriarum scelerumque nostrorum, quæ

Pfal. 6. & 38. nos opprimunt, recordatio, acerbissimos, ita uti
 tot. & 50. 15. par est, animorum dolores nobis commoveat : fi-
 & 132. tot. eri aliter non potest quin omnibus exoptemus vo-
 Ro. 7. 18. & c. tis, ut ex illa conscientiae sollicitudine quæ nos ita
 & 8. 22, 23, Vexat, eripiamur : atque ita omni obsecratione,
 26. & 12. 12. obtestatione summoque mentis ardore, divinam
 2 Cor. 3. 4, 5. misericordiam & auxilium efflagitabimus.

Eph. 6. 18. M. *In precatione igitur verbum solum ex ore*
 Col. 4. 2, 21. *fundere satis non erit ?*

1 Tim. 2. 1. A. Pollicetur Dominus se prope ad futurum, au-
 Psal. 34. 15. xiliumq; laturum iis solum qui vere ipsum, hoc est,
 & 145. 18, 19. memori mente implorant ; eorum enim vota sibi
 1 Cor. 14. 7, pergrata esse quamobrem necessarium est eam ora-
 11, 14, 15. tionem, qua in precatione utimur, nobis esse cogni-
 tam, ut lingua atque mens uno consensu jungantur.

M. *Fasne est quæcunque, quorum desiderio aliquo*
tenemur, à Deo precari ?

Mat. 7. 11. A. Deus prohibeat, ut Christiani homines Chri-
 & 20. 22. sti nomine quicquam à Deo postulent, quod sit con-
 Jac. 4. 3. tra Dei & Christi voluntatem ; atque ita & indig-
 1 Jean. 5. 14, num sit quod largiatur Deus, & nobis etiam acci-
 15. pere perniciosum. Quam ob causam, ne affectione
 animi impulsus inconsiderate in precatione aberre-
 mus, certa nobis formula regulaque est ab ipso
 Mat. 6. 9, 10, Christo expressa, ad quam preces nostras perpetuo
 & c. debemus accommodare.
 Luc. 11. 1, 2. & c.

M. *Quænam ea est ?*

A. Eadem nimirum ipsa quam divinus ille Præ-
 ceptor auditoribus suis, nobisque per eos universis,
 præscripsit : in qua cuncta quæ à Deo postulari li-
 cet, quæque nobis impetrari expedit, breviter com-
 prehensa per paucis sententiis complexus est ; quæ
 precatio de Conditoris nomine *Dominica* nuncu-
 patur. Si igitur cœlestem Magistrum divina voce
 præmonentem audiemus haud unquam a precatione
 recte præscripta decurrabimus.

M. De-

M. Dominicam igitur precationem pronuntia.

A. Precaturi, inquit Dominus, ita loquimini; Pater noster quies in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, sic etiam in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo: quia tuum est regnum, potentia & gloria, in secula. Amen.

Mat. 6. 9, &c.
Luc. 11. 2, &c.

M. An existimas nos ista ad verbum expressa semper debere recitare, ita ut uno verbo aberrare non liceat?

A. Licitum est sine ulla dubitatione verbis aliis Deo preces adhibere, si modo à precationis hujus sensu non declinemus, eaque fiducia atque mente quam ante dixi, Deum imploremus

M. Quot sint Dominicæ Precationis partes?

A. Postulata quidem sex, aut, ut quidem partiuntur, septem complectitur: ex duabus tamen universe partibus constat: ex quibus una priores tres postulationes continens, ad divinam gloriam directe spectat: altera ad nostra peculiariter utilitatem attinet, & tres aut quatuor posteriores petitiones comprehendit.

Partes Dominicæ Precationis.

M. Cur Deum ita nominatim compellas, dicens, Pater noster?

Eccl. 33. 13, 14.
& 34. 15, 17.
18 & 94. 9, 10
11 & 139, 1,
2, &c. & 145.
18. 9.

A. Quoniam non ut absenti, surdove verba facio, sed Deum Patrem ut præsentem invoco: pro certo habens, preces illum meas audire: nequiquam enim alioquin opem ab eo peterem.

Mat. 21. 21,
22.
Mar. 11. 22,
23. 24.

M. Verba sigillatim paulo accuratius excutiamus: Deum quare nuncupas Patris nomine?

Joan. 16. 23,
24.

*A. Quia recte præcandi fundamentum, ut superius diximus, in exorandi spe firma positum est, Voluit Deus suavissimo nos * Patris vocabulo*

Heb. 10. 19,
22, 23.
Jac. 1. 6, 7.
Rom 8. 15.

Gal. 4. 6. ipsum appellare, ut fidenter ad se, sui que au-
 Mat. 7. 7. 11. xilii summa cum expectatione, haud aliter ac
 Luc. 11. 9. 13. suum filii parentem assolent, accederemus: imo-
 ut spe tam multo meliore, quam ulli liberi de na-
 turali patre habere possunt, ipsum adeamus, quam
 longe Deus cœlestis ille Pater, potestate, bonita-
 te, propensaque ad juvandum voluntate, ter-
 restribus parentibus universis excellit.

M. *Nunquid nos aliud commonefacit paternum
 hoc nomen?*

Malac. 1. 6. A. Ut in precando debitam à liberis, Patri cœ-
 Mat. 26. 39. lesti, pietatem, honorem, obsequium prestemus;
 42. eoque animo. qui filiis Dei convenit, affecti si-
 mus.

M. *Quare Deum promiscue nostrum Patrem, po-
 tius quam tuum proprie nominas?*

Psal. 22. 12. A. Pio cuique licitum esse fateor, Deum appel-
 Rom. 1. 8. lare suum: * is tamen amoris inter Christianos
 1 Cor. 1. 4. ardor esse debet, ut unusquisque, quod ad omni-
 * Rom. 12. 4. um commune commodum attinet, spectaret:
 5. 10, 16. quam ob causam, in universa ista postulatione ni-
 1 Cor. 10. 24. hil a reliquis separatim, verum publico cunctorum
 & 12. 12. & c. nomine omnia efflagitantur.
 21. & c. 25,
 26. & c. & 13.

5. M. *Ecquid amplius?*

A. Divites & optimates commonefiunt, ne
 Mal. 2. 10. pauperes humilioresque contemnant; sed ut eos,
 Joau. 8. 41. tanquam germanos fratres, benevolentia com-
 Eph. 4. 5. plectantur, quibus Deus filiorum honorem tri-
 Ja. 2. 1, 2, 3, 5. buere non dedignatur, Rursus vero tenuissimi
 Deut. 10. 17. quique misellique homines, qui in hac vita ma-
 & c. xime neglecti esse solent, hac interea spe mentes
 Psal. 10. 17, 18. suas possunt recreare, quod patrem in cœlo sum-
 & 18. 5; 6. & ma præditum potestate, sibi que benevolentissimum
 146. 6, 7, 8. habeant.

M. *Quare Deum ais in cœlo esse?*

A. Propterea quod credam Deum in sempi-
 Psal. 11. 4, 5. ternæ
 & c. & 20. 6.
 & 33. 13, 14.
 & 11. 5. 3.

ternæ & felicissimæ beatitudinis excelsissimo gradu, cœlique quasi arce altissima imperium gerentem, rerum simul omnium præpotentem esse, & supera, infra, media, universa, ut in præsentia sua conspectuque posita, intelligere atque gubernare.

M. *Ecquid præterea?*

A. Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed ut cœlestem patrem alloquentes, mentes à terra rebusque terrenis exsuscitemus atque avocemus; supera & cœlestia meditantes, felicissimam illam parentis nostri beatitudinem, cœlumque, ut paternam per Christum hæreditatem summa cupiditate expetamus.

Col. 3. 1. &c.

Rom. 8. 17.

Eph. 1. 14. 18.

Heb. 9. 15.

1 Pet. 1. 3, 4.

M. *Aperto igitur nobis nunc tam feliciter vestibulo hoc primo, ingressioneque ad precandum, perge ad primam petitionem.*

A. Principio petimus, ut Dei nomen sanctificetur?

M. *Hoc quam habet sententiam?*

A. Postulamus primum, ut divinum nomen mortalibus quam maxime cognitum manifestumque reddatur, ejusque honor atque decus ubique terrarum & gentium, ita ut convenit, illustretur: Utque fictorum futiliumque deorum nominibus prorsus oblitteratis & abolitis, solius Dei cœlestis Patris divinum nomen atque majestas in honore habeatur, atque ab omnibus omnium ætatum hominibus, ubicunque locorum atque gentium, puris integrisque mentibus imploretur.

Jos. 14. 23.

Psal. 89. 5, 6.

&c. & 56. 1.

2, 3, &c. &

97. 7, 9. &

113. & 115.

& 135. &

145. tot.

Joan. 4. 23, 24.

Rom. 1. 28. &

11. 36. & 10.

27.

1 Cor. 10. 31.

Eph. 3. 20, 21.

1 Tim. 1. 17.

Isa. 52. 5.

Ezec. 36. 20.

21.

Rom. 2. 24.

Mat. 5. 16.

2 Thess. 1. 11,

12.

M. *Quid adhuc superest?*

A. Optamus ne in sacrosanctum Dei nomen, ob aliqua dilecta nostra, maledicta conferantur, illique quasi infamia quædam inferatur: sed ut potius per nostram in Deum religionem, beneficiamque erga homines, divinum nomen omni laude cumuletur,

Mat. 9. 38.

& 24. 14.

& 28. 19, 28.

Luc. 4. 17, 18

&c.

Joan. 17. 17,

20.

2 Co. 3. 15. 16

& 4. 2, 4, &c.

Eph. 6. 18, 19

2 Thef. 3. 1, 2.

Mat. 19. 13,

25, 38 39. &

15. 2, 3. 5, 6.

Mar. 7. 3; 4.

&c. 7. 9, &c

Joan. 16. 2, 3.

&c. & 17. 14,

15.

Joan. 16. 13.

Eph. 3. 16.

Lu. 22. 31, 32

Rom. 6. 12,

&c. & 8. 5, 9,

&c. & 16. 20.

Gal. 5. 15, 16,

&c.

Eph. 6. 10,

&c. 17, 18, 19

&c.

1 Pet. 5. 8, 9.

Mat. 25. 34,

41, 48.

Rom. 8. 16,

17, 18.

1 Pet. 1. 3, 5.

Tit. 3. 7.

Psal. 40. 8.

Mat. 26. 42.

Joan. 5. 50.

& 6. 38.

Eph. 6. 1.

Rom. 8. 5, 7,

&c.

M. Perge porro?

A. Proximo loco postulamus, ut Dei regnum adveniat, hoc est, ne divinam sui verbi, atque Evangelii Christi veritatem, per quam in innocentium pi-
orumque hominum cordibus Deus regnat, obscura caligine tectam latere patiatur; sed ut ejus notitia mortalibus indies clarius illucescat, cœlesti eos doctrina erudiens: Optamusque, ut Deus se velit opponeri versutis fallaciis, & frangere atque extinguere furentes impetus satanæ, sceleratorumque hominum, qui veritatem vel commentitiis fabulis obscurare, vel sævitia oppressam radicitus tollere moliantur.

M. Prosequere?

A. Oramus, ut Deus per sacrum suum Spiritum illustrare & moderari velit mentes omnium qui sunt de ipsius Ecclesia, in qua, ut in Regno suo, proprie dominatur; eosque, ut suos milites, ope atque virtute sua roborare velit, que strenue contra diabolum, mundum, appetitusque vitiosos arma capere possint, illisque divictis, Dei in terris imperium dilatare: & ad extremum omnibus ipsius pariter atque nostris hostibus conculcatis atque prostratis, Deus universa sub divitionem dominationemque suam subjugat, gloriosissimeque triumphum agat; & nos etiam, ut suos per Christum liberos atque hæredes, sempiterni tandem sui regni participes faciat.

M. Quid est de inceptis in oratione dominica?

A. Ut Dei voluntas fiat. Par enim est, ut liberi ad parentum arbitrium totos se accomodent; non è contrario, ut parentes filiorum arbitrato vivant.

M. Quare adjungis, ut in terra fiat itidem ac in cœlo Dei voluntas?

A. Cum terrenorum hominum animi variis ardentes desideriiis, ad ea expetenda perficienda-
que

que concitentur, que Deum gravissime offendunt: precamur ut divino Spiritus sui instinctu nostras omnium mentes ad majestatis suæ nutum ita totas convertere atque formare velit, ut nihil unquam, quod sit contra divinam ipsius voluntatem appetamus aut exoptemus.

M. *Perge.*

A. Oramus etiam, ut quæcunque nobis de divina voluntate obvenire animadvertimus, ea non tantum tolerantur, sed & libenter etiam feramus, & perferamus. Præterea, cum angeli ipsius, cœlestes illæ mentes, præclarissima item astra, Sol, Luna, cæteraque sydera ab ipso condita, divinæ ejus voluntati assidue obtemperant, optamus ut universi in terris mortales, exemplar hoc obedientiæ nobis ante oculos in cœlo propositum imitantes, majestatis suæ nutum intueamur, nosque totos ad illum accommodemus; ut quemadmodum in cœlo, ita & in terra nullus reperiatur, qui sacrosanctæ Dei voluntati adversetur aut reclamet.

M. *Ecquid amplius?*

A. Quando Deus voluntatem suam in sacris literis apertissime declaravit, quod etiam vocabulo *Testamenti*, hoc est, *Supremæ suæ voluntatis* eas nuncupans, clare judicavit; minime est dubitandum, eos, qui de scripturarum sententia discedunt, à Dei etiam sensu omnino aberrare.

M. *Quando ad ea, quæ quæsitæ sunt de priore Dominicæ precationis parte, quæ tres illæ petitiones ad divinam gloriam proprie spectantes continentur, satis jam respondisti; ad posteriorem nunc partem, quæ ad res nobis utiles respectum habet, commode transibimus?*

A. Posterioris partis primum postulatam est, *Panem quotidianum da nobis hodie.*

M. Panis

M. Panis vocabulum quid significat ?

A. Non ea solum quæ victum nobis vestitumque necessarium subministrant ; sed & alia universa quæ ad subsidia conservationemque vitæ, & ad ætatem quietam ac sine formidine traducendam necessario pertinent.

M. Nunquid præterea nobis suggerit nomen panis ?

A. Ne ad delicias epularum lautissima quæque, neve magni vestimenta pretii, aut sumptuosum apparatus, voluptatis causa, solícite consecremur, ac congeramus; sed lautitiam luxuriamque aspernantes, modico, temperato, & salutari victu, cultuque parvo & commodo contenti simus.

M. Qua ratione panem vocas nostrum, cum eum à Deo tibi donari flagites ?

A. Dei dono noster efficitur, cum ipse eum, meritis licet nostris non debitum, in singulos dies ad vescendum nobis largiatur.

M. An ob aliam aliquam causam noster panis nuncupatur ?

A. Commune facit nos hoc vocabulum, ut victus querendi causa, in laboribus nos, corporis exerceamus, aut alijs eum bonis modis jussu nobis acquiramus; utque eo contenti, nunquam alienum quicquam avare aut dolose aucupemur.

M. Quando ut industria nostra victum comparemus Deus nobis mandavit, quare panem ab illo petis ?

A. Quia inutiliter tempus ætatis omne laboriose solíciteque contereremus, nisi sedulitas nostra, Dei munere, prosperos exitus consequatur.

M. Opulentosne etiam homines divitijs copiisque omnibus affluentes, victum quotidianum à Deo postulare debere putas ?

A. Nequicquam rerum omnium, quas natura desiderat, abundantiam comparabimus, nisi divina

Psal. 104. 15.
15. & 105. 9.
10. 11. & c. &
144. 10. 11.
& c. & 145.
14. 15. 16.

Psal. 78. 18.
& c. 29. 30. 31
& 106. 14. 15
Mat. 6. 25.
& c.
Luc. 16. 9. & c.
1 Cor. 10. 6.
1 Tim. 6. 7.
8. 9.
Heb. 13. 5.

1 Cor. 4. 17.
1 Tim. 6. 17.
Jac. 1. 17.

Gen. 3. 19.
Eph. 4. 28.
2 Thef. 3. 8.
10. 11. 12.
Psal. 127. 1.
2. 100. 3. 6. 7.

Deut. 8. 3.
Psal. 34. 9. 10.
& 78. 29. 30.
Luc. 1. 53. &
4. 4. & 12. 15.
1 Tim. 6. 17.
Apoc. 3. 6. 7.

na virtute salutare vitalesque fiant nobis. Quam etiam de causa, post coenam quoque, ut cibum quotidianum, quo jam usi sumus, Deus nobis largiatur, hoc est, ut eum vitalem nobis salutaremque faciat, precamur.

M. *Quare hæc verba* quotidianum & hodie *adjungantur?*

A. Ut à curis & aviditate omni àbhorrentes, studioseque munera nostra exequentes, à beneficentissimo ea parente quotidie flagitemus, ad quam ille quotidie largienda promptissimus esse solet.

M. *Perge ad reliqua?*

A. Quinto postulato peccatorum nobis veniam à Deo dari petimus.

M. *Est ne hæc venia omnibus necessario petenda?*

A. Omnino: nemo enim omnium hominum reperiri potest, qui non crebro à debito officio declinet, sæpenumeroque in divini numinis gravem offensionem non cadat. Proinde qui peccata sua non agnoscunt, neque Deum, ut illis ignoscat precantur, sed Pharisaico illo more atque exemplo, quasi integros se atque sanctos coram Deo, aut, ut vere loquar, contra Deum gloriando efferunt; illi de numero piorum, quibus ista precationis norma, ad quam dirigantur, est præscripta; & à spe veniæ peccatis suis tribuendæ, que in sola Dei per Christum misericordia atque benignitate sita est, sese omnino eximunt. Isti huc namque est, quod Christus non ad innocentes, sed ad nocentes ut peccata scilicet poenitendo corrigant) vocandos, se in mundum hunc venisse profitetur.

M. *Conditio illa quamobrem addita est?*

A. Rationi maxime consentaneum est, ut precemur, à Deo ita nobis veniam dari sicuti nos eis, qui nos offenderunt, ignoscimus. Nisi enim

ad

Mat. 6. 25.

&c. 34.

Luc. 10. 40.

&c.

Phil. 4. 6.

1 Tim. 6. 9, 10.

1 Pet. 5. 7.

Psal. 14. 1, 3.

& 53. 1, 2, 3.

Rom. 3. 10, 11

&c. 23.

Joa. 2. 8. 7.

Jac. 2. 10. 11.

1 Joan. 1. 8.

10.

Luc. 18. 9. 11.

&c. 13, 14.

2 Cor. 5. 15.

18. &c.

Joan. 1. 7. 9.

1 Joan. 2. 12.

Mat. 9. 13.

1 Tim. 1. 15.

Mat. 5. 7. &c

6. 14, 15. &c

7. 1, 2. &c 18.

24 &c. 25.

Luc. 6. 36, 37

38.

Jac. 2. 13.

ad aliis ignoscendum propensi reperiamur, & Dei parentia nostri imaginem misericordia exprimentes, ita nos geramus, ut ejus liberi agnoscamur; aperte testificatur, non esse à se quicquam aliud expectandum, nisi gravissimi supplicii acerbiteratem. Nam qui, ut clementia in alios utatur, in animum inducere non potest, eadem summi juris, norma, sententia de illo fine ulla venia feretur.

M. Annon ergo nostra lenitas à Deo promeriri, ut nobis ignoscat, aut quædam quasi mutua gratia illi relata videre possit?

Rom. 3. 24,
25. & 1 P. 5, 6
Gal. 5. 4.

A. Nequaquam; gratuito enim tum Deus veniam non daret, neque solus Christus supplicio suo peccata nostra expiasset, pro quibus nemo alius ulla re alia compensare, aut Deo quicquam retribuere potest.

M. Transeamus jam ad sextum postulatum, quod quidem, in duo partiuntur.

A. Eo petimus, Ne nos inducat in tentationem, sed à malo liberet.

Mat. 12. 43,
44. 45.

Joan. 5. 14.
& 8. 11.

2 Pet. 2. 20,
21, 22.

Mat. 10. 6.
& 26. 41.

Luc. 22. 31,
32.

1 Cor. 27. &c.
2 Cor. 11. 3.

Eph. 6. 10, 11
12. &c.

Jac. 1. 14. &
4. 1.

1 Pet. 58. 9.
1 Jo. 2. 15, 16

Rom. 16. 20.
2 Tim. 4. 17,

18,

M. Quare ita precamur?

A. Sicuti antea, ut præteritis ignoscat, precatissimus; ita nunc obsecramus, ne à nobis unquam posthac peccetur. Nobis verò naturaliter mentes ita sunt ad prospiciendum improvidæ, ita infirmes sumus viribus ad propulsandum multiplices insidias, incursiones, atque illecebras Satanæ, mundi, concupiscentiæque nostræ propriæ; ut fieri aliter non possit, quin succumbamus, nisi Deus suo nos numine corroboret, suæquæ potentiæ armis tegat: perfugium ergo unum salutis est, ut nos optimi maximi patris tutelæ supplex iter commendantes, eum obtestemur, ne nos malitiosis ullis machinationibus superari patiatur; sed ut ex omnibus nos malis eripere, & perpetuo conservare velit.

M. Reli-

M. Reliqua est adhuc dominica precatationis clausula?

A. Quoniam tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula. Amen.

M. Quamobrem precatationem suam hoc modo conclusit Christus?

A. Ut nobis confirmaret, divinam potentiam atque bonitatem tam infinite immensam esse, ut nihil omnium rerum sit, quod Deus nobis id rite postulantis dare aut non possit, aut non velit; quod etiam vocabulum *Amen*, hoc est, *ita fiat*, ut apposita ad extremum veritatis nota, in animis nostris quasi signat.

Mat. 7. 10, 11
& 21, 28.
Joan. 16. 23.
2 Cor. 1. 9, 10
20. & 9. 9, &c
Eph. 3. 20.
1 Tim. 6. 15.
16.

M. Quam ob causam gloria divina postremo memoratur?

A. Ut preces omnes nostras laudatione divini numinis concludendas esse intelligamus; hic namque est finis ille, quo omnia, quæ rogatu nostro à Deo impetrare cupimus, nostraque consilia, sermones, opera, atque universa omnino dirigenda sunt. Hujus enim rei causa à Deo conditi, atque in hoc mundo collocati sumus.

1 Cor. 10. 31
Eph. 3. 20, 21.
Phil. 1. 1. 11.
1 Tim. 1. 17.
Judæ 23.

M. Prosequere?

A. Huc accedit, quod de Dei benignitate, justitia, sapientia, potentia magnifice glorioseque prædicare; illique nostra, & universi generis humani causa, gratias persolvere, pars sit honoris divini ad illius majestatem, pariter cum precatatione, peculiariter spectans; quia nisi illum p e veneremur non tantum tam magna ejus multipliciq; beneficentia nos minime dignos ob ingratitudinem, præbeamus; verum etiam debitas tantæ in Deum impietatis pœnas meritissime in perpetuum sufferemus.

Psal. 29. 1. 2.
& 34. 1, 2, 3,
&c. & 50.
14, 15, 23. &c
92 1, 2. & 95
& 96. & 105.
tor.
Rom. 15. 6.
1 The. 1. 2.
2 The. 1. 3.
Luc. 17. 17.
Joan. 5. 44.
Rom. 1. 21. 2.
1 Pet. 4. 11.

M. Quando homines etiam in nos benigni beneficique esse solent, nonne liceat illis quoque gratiam habere?

A. Quot-

1 Cor. 12. 6.

21.

2 Cor. 9. 8,

&c. 12.

Mal. 5. 16.

1 Pet. 2. 12.

& 4. 10, 11.

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda sunt; propterea quod in illis tribuendis homines se ipsa ministros tantum Deo præbent: atque ita gratus noster in homines animus, in Dei autoris gloriam, ut ad proprium atque ultimum rerum omnium finem, refertur.

M. Quando de Lege Dei, Symbolique, hoc est, professione fidei Christianæ, de precatione etiam atque gratiarum actione, quæstio omnis ad exitum jam est adducta; annon commodè postremo de sacramentis agemus?

Mat. 26. 26,

&c. & 28. 19.

Joan. 3. 5.

Act. 2. 38, &c.

1 Cor. 11. 23.

Tit. 3. 5.

Mat. 9. 11, &c.

& 26. 26, 27,

28.

Mar. 16. 16.

Joan. 3. 5.

Act. 2. 38.

1 Cor. 10. 16.

& 11. 24, &c.

Gal. 3. 16, 27.

Mat. 3. 11, &c.

& 26. 26, &c.

Joan. 3. 5.

1 Cor. 10. 6.

Mat. 3. 11, 12

&c. & 28. 19.

Joan. 3. 5.

1 Cor. 10. 16.

Act. 8. 36, 37

38.

Mat. 1. 4.

Act. 2. 38, &c.

& 22. 16.

A. Commodissime, præceptor: nam ea precationis secum & gratiarum actionis conjunctionem perpetuo habent.

M. Dic mihi igitur, quot in Ecclesia sua sacramenta designavit Christus?

A. Duo Baptismum, atque Cœnam Dominicam.

M. Sacramenti nomen quid significat?

A. Sacramentum est externa divinæ erga nos per Christum benevolentiae beneficentiæque testificatio, signo aspectabili arcanam spiritualemque gratiam repræsentans; qua Dei promissiones de remissione peccatorum, & æterna salute per Christum data consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certius confirmatur.

M. Sacramentum quot habet partes?

A. Duas: extraneum elementum, sive rem creatam, quod est signum aspectabile; & arcanam gratiam, quæ conspicua non est.

M. In baptismo quod est signum extraneum?

A. Aqua qua baptizatus tingitur vel perfunditur, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

M. Quæ est occulta & cælestis gratia?

A. Venia Criminum, & regeneratio: has ant-

Rom. 6. 3.

&c.

bas per mortem & resurrectionem Christi consequimur ; & illarum est hoc sacramentum nobis quasi obfignatio quædam atque pignus.

Gal. 3. 26, 27.
1 Pet. 3. 21.

M. *Baptismi vim & effectum paulo adhuc aper-
tius explicat?*

A. Cum naturaliter filii iræ, hoc est, in gravis-
sima apud Deum offensa, & ab ejus Ecclesia sive
familia alienati simus ; per baptismum in Ecclesi-
am recipimur, certumque habemus nos jam Dei
filios esse, & cum Christi corpore copulatos, in il-
ludque quasi insitos esse ejusque membra factos, in
eodem cum ipso corpore concrefcere.

Eph. 2. 3. 19.
20.
Tit. 3. 3, 4, 5.
&c.
Mat. 16. 16.
Joan. 3. 5.
Rom. 6. 3.
&c.
1 Cor. 12. 13.
1 Pet. 3. 21.

M. *Quæ ab eis, qui baptismo sunt initiandi, re-
quiruntur?*

A. Pœnitentia & Fides.

M. *Hæc Paulo copiosius declarato?*

Mar. 1. 4. 15.
16, 16.
Act. 1. 38 &c.
& 8. 36, 37.
&c. & 16. 31.
33, 34, & 19.
4, 5. & 22. 16.
1 Cor. 12. 13.
Rom. 6. 3. &c.
& 13. 2. 13,
14.
Gal. 3. 26, 27.
Eph. 4. 20, 21.
Col. 2. 12.

A. Antea actæ primo vitæ nobis est graviter pœ-
nitendum, certa que est habenda fides Christum suo
sanguine peccatorum nostrorum maculas eluisse,
& ita nos Deo acceptos reddidisse : ejus etiam spiri-
tum in nobis habitare. Deinde secundum hanc fi-
dem, promissumque in baptismo factum elaboran-
dum est, ut cupiditates omnes coerceamus, utq; vi-
tæ integritate nos Christo, quasi indutos, & ejus di-
vino numine instinctos esse, perspicuum faciamus.

M. *Quare igitur infantes baptizantur, qui ista
propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?*

A. Quia de Dei Ecclesia sunt, divinaque bene-
dictio atque promissio, Ecclesiæ per Christum (in-
cujus fide baptizantur) facta ad eos pertinet. In
quarum rerum cognitione & fide, ipsi ineunte pu-
eritia imbuendi sunt, ut agnoscant, quid in Baptis-
mo sponponderint atque professi sint ; illique spon-
sioni, vitæ etiam sanctitate, quantum quidem con-
niti possunt, satisfaciant.

Gen. 9. 9.
& 17. 7, 6.
Mar. 10. 14.
16.
Rom. 3. 3. &
4. 21, 22, &c.
& 6. 3, &c.
Gal. 3. 27.
Eph. 4. 20, 21
&c.
Col. 2. 11.

M. *Ceræ Domini quis est ordo?*

A. Idem

Mat. 26. 26,

&c.

Mat. 12. 22,

&c.

Luc. 22. 19,

&c.

1 Cor. 11. 23,

24. &c.

A. Idem ipse videlicet, qui est à Christo Domino assignatus : qui eadem qua proditus est nocte, accepit panem, & postquam gratias egisset fregit & dedit discipulis suis, dicens, Accipite, edite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur : hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, accepit : & cum gratias egisset, dedit eis, dicens, Bibite ex hoc omnes : hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & pro multis, effunditur in remissionem peccatorum : hoc facite, quotiescunque biberitis, in mei commemorationem. Quotiescunque enim comederitis hunc panem, & de poculo biberitis, mortem Domini annuntiabitis donec venerit. Hanc præscriptionem atque hunc ordinem sequi, summaque fide servare, atque ex hoc præscripto cœnam Domini celebrare oportet, usque dum ipse redeat.

M. Quem ad finem ?

Luc. 22. 19.

1 Cor. 11. 24,

26. &c.

Joan. 6. 27,

32, 35, 48.

&c. 54, 55,

1 Cor. 10. 16.

A. Ut mortis Domini, beneficiique maximi in nos per eam collati, recordationem grati & memores in perpetuum habeamus : utque quemadmodum per Baptismum de integro nati sumus, ita Cœnæ Dominicæ nutrimentis educati, ad spiritualem æternamque vitam assidue confirmemur. Atque ob eam ipsam causam, ut semel in lucem edi, ita & Baptismo semel expiari sat est, sed ut nutrimenti, itidem & cœnæ Dominicæ usus frequenter est iterandus.

M. Quot sunt partes hujus Sacramenti ?

Mat. 26. 26,

27.

Mar. 14. 22.

23.

Luc. 22. 19,

20.

A. Ut in Baptismo, sic & in cœna Dominica duæ sunt partes : quarum una terrestris est, & quæ sensibus percipi potest ; altera cœlestis est, & quæ sub externos sensus non cadit.

M. Quæ est terrena atque aspectabilis pars ?

A. Panis & vinum, quæ utraque expresso jussu Domini sunt ab omnibus accipienda.

M. Cœ-

M. *Cœlestis pars illa, & ab omni sensu externo longe disjuncta, quænam est?*

A. Corpus & sanguis Christi, quæ fidelibus in cœna Dominica præbentur, ab illisque accipiuntur, comeduntur, & bibuntur, cœlesti tantum & spirituali modo, vere tamen atque reipsa: adeo quidem ut veluti panis sustentandi corpora, sic Corpus Christi animas nostras spiritualiter per fidem pascendi maximam habeat facultatem: & veluti vino mentes hominum lætitia excitantur, & reficiuntur vires; sic & animæ nostræ Christi sanguine per fidem recreatæ relevantur: hoc enim modo corpus & sanguis Christi cœna Dominicæ recipiuntur: Christus enim omnibus, qui ipsi fidunt, tam certo corpus & sanguinem suum impertit, quam pro certo habent, panem se atque vinum ore stomachoque accepisse Cœna etiam Dominica vitæ nobis sempiternæ signa communicans, immortalitatis nobis nostræ pignus atque resurrectionis obse existit.

M. *An igitur panis & vinum in substantiam corporis & sanguinis Christi convertuntur?*

A. Nequaquam: nam hoc esset naturam Sacramenti, in quo tum cœlestis, tum terrena materia continetur, delere; veritatemque Corporis Christi in dubitationem adducere; illisque etiam, qui Sacramentum sunt accepturi; reformidandi atque refugiendi occasionem offerre.

M. *An fuit instituta à Christo cœna, ut Deo patri hostia pro peccatis expiandis immolaretur.*

A. Minime: nam Christus mortem in cruce occumbens, unicum illud sempiternum sacrificium semel in perpetuum pro nostro salute obtulit; nobis vero unum hoc tantum reliquum esse voluit, ut maximum utilitatis fructum, quem sempiternum illud sacrificium nobis præbet, grati ac

1 Cor. 11. 33.
34.
Joan. 6. 27.
35, &c. 48.
&c. 63, &c.
1 Cor. 10. 16.

Psal. 104. 15.

Joan. 5. 51, 54

Mat. 26. 26,
&c.

Mar. 14. 22,
23.

Luc. 22. 19,
20.

1 Cor. 11. 23,
24, 25, 25, 27

28.
Heb. 7. 26.

&c. &c. 9. 12,
&c. 25. &c. &c.

10. 10, 12, 14,
18.

Luc. 22. 19.

1 Cor. 11. 24,
25, 26.

Heb. 13, 15,
16.

- 1 Cor. 11. 28, memores percipiamus : quod quidem in cœna Domini
 29. minica præcipue præstare debemus.
- Jer. 24. 7. & M. *Quomodo officio nostro satis faciemus ut rite*
 29. 12, 13, *cœnam Dominicam celebremus ?*
- Joel. 21. 2, 13, A. Si nosmet ipsos excutiamus, exquiramus-
 &c. 15, 16. que nunquid vere Christi membra simus.
- Luc. 225 19. M. *Illud quibus signis cognoscemus ?*
- 1 Cor. 11. 24, A. Initio, nobis ob admissa peccata vehemen-
 25, 26. ter, est poenitendum : deinde certa divinæ per
 Rom. 5. 8, 9. Christum misericordiæ fiducia nixis atque confisis
 & 8. 4, 5. &c. Christum misericordiæ fiducia nixis atque confisis
 1 Tim. 1. 14, bene sperandum, partaque nobis per illius mortem
 15, 16. salus gratissimis est animis prosequenda : præterea,
 1 Pet. 1. 13, integre in posterum, sancteque vivendi studium
 14, &c. 21, 22 nobis & voluntas propensa atque constans suscipi-
 & 4. 1, 2, 3. enda est : denique, quando cœna Domini hominum
 Mat. 22. 29. inter homines consociationis atque amoris clara
 Joan. 13. 34, indicia ostendit, proximis, hoc est, toti humano ge-
 35, &c. neri, benevolentia, remoto procul omni odio atque
 1 Cor. 10. 13. invidia, fraterne est præstanda.
- & 13. tot. M. *Cum de præcipuis fidei Christianæ capitibus*
 Deut. 4. 1, 2. *satis multa, sicuti existimo, te jam interrogarim :*
 13. *experiri adhuc volo, quam breviter, atque expresse*
 Psal. 19. 6, 7, *summam omnium, quæ sunt hæcenus tractata,*
 &c. *possis exponere.*
- & 119. 4, &c. A. Principio, Lex divina, decem explicata præ-
 Mat. 19. 16, ceptis, imperfectam mihi ante oculos pie vivendi re-
 17. gulam proponit, ad quam vitam meam dirigere at-
 Luc. 10. 25, que formare debeo ; constituta, si uspiam aber-
 &c. rem, æternæ in me damnationis pœna : per Le-
 Rom. 2. 12, 13 gem igitur peccata mea, Deumque ob ea ira in me
 & 3. 19, 20. incensum, & sempiternam mortem divina mihi ju-
 4. 15. stitia debitam esse agnosco ; quæ cogitatio horri-
 Gal. 3. 10. bili formidine timoreque ex peccatorum consci-
 2 Cor. 3. 7. & entia animum meum percellit : unde cum neque
 7. 9, 10, &c. prudentia, neque viribus aut potestate mea, neque
 Ro. 1. 15, 16. ulla humana angelicave ope, aut auxilio, neque
 Act. 11. 38, ullo
 39. ulla humana angelicave ope, aut auxilio, neque
 Heb. 1. 4, 5, ullo
 &c. & 9 9, ullo
 12, 14. & 10. ullo
 1, 2, 3, &c. ullo

nullo alio modo aut ratione posse me omnino liberari intelligam; Evangelium me edocet, Christum Dei filium hominum sine peccato factum, morte sua meritis debitasque peccatis meis poenas persolvisse, Dei patris suam in me iram suo sanguine retinxisse, & me rursus in gratiam ipsius reconciliasse, suæque iustitiæ fecisse participem, & æternæ secum vitæ hæredem, instituisse quæ omnia Christi beneficia mihi per fidem communicantur: quam fidem Spiritus sanctus in animo meo per prædicationem Evangelii iniecit, eamque per sacra mysteria sua, aspectabilia certissimaque indicia & pignora divinæ erga me per Christum bonitatis confirmavit. Quæ etiam fides, ut viva quædam atque ferax arbor, pietatis, iustitiæ, aliorumque bonorum operum fructus in me per omnem vitam procreare deberet, ad gloriam Dei, qui tot & tantis me beneficiis affecit, & ad utilitatem etiam atque exemplum salutare proximi Cujus fidei incrementum, facultatemque placendi Deo, & ista omnia præstandi, me, qui ex meipso maxime sum infirmus atque imbecillis, continuis atque ardentissimis precibus à Deo Patre bonorum omnium autore, in nomine Filii Jesu Christi Servatoris nostri, efflagitare, gratiasque illi maximas pro universis ab eo acceptis beneficiis assidue agere oportet.

M. *Intelligo (mi fili Christianæ pietatis præceptis te bene institutum esse, ejusque summam memoria tenere, Reliquum est, ut ad istam rectæ intelligentiæ normam mores tuos ita formes atque commodes, ne sine causa videri possis harum rerum scientiam esse consecutus.*

Mat. 1. 20, 21.
Joan. 1. 14.
19.
Isa. 53. 4, 5, 6.
10, 11.
Rom. 3. 24.
&c.
Col. 1. 20, 21.
22, &c.
Rom. 3. 23,
24, &c. & 10.
4. &c.
Rom. 8. 14.
16, 17, &c.
Gal. 2. 16. &c.
Rom. 10. 8.
14, 16, 17.
1 Cor. 12. 3.
6, 9. &c.
Mat. 28. 19,
20.
Mat. 16. 15,
96.
1 Cor. 10. 16,
17.
Psal. 1. 3.
Mat. 7. 16, 17.
Luc. 1. 74, 75.
Rom. 6. 1, 2, 3.
Gal. 5. 6.
Mat. 5. 16.
1 Pet. 2. 12.
Mat. 9. 23, 24.
Rom. 1. 7, &c.
& 7. 15, &c.
& 9. 16.
1 Cor. 1. 3, 4.
2 Cor. 3. 5.
&c.

Phil. 2. 13. Eph. 5. 6, &c. 2 Thef. 1. 12. Joan. 14. 13. & 15. 16. & 16. 23.
1 Cor. 10. 31. Eph. 3. 20, 21. Judæ 35. Mat. 13. 13. Luc. 12. 47. Rom. 1.
21. & 2. 13. Eph. 4. 20, 21. & 5. 8, 9. Phil. 1. 9, 10, 11. Col. 1. 5, 6, 9,
10. Tit. 1. 16. Jac. 1. 22, 23, &c. & 4. 17. 2 Pet. 2. 20, 21.

Luc. 11. 9. 13.

Jac. 1. 5, 6. &c.

Mat. 13. 19,
20.

Joan. 15. 16.

Psal. 1. 3.

1 Cor. 3. 7, 9,

2 Cor. 2. 10,
14.Mat. 3. 12, &
13. 23.Joan. 4. 36,
&c.Gal. 5. 22, 23,
&c.

1 Co. 8. 10, 11

Phil. 1. 6, 9.

&c. & 2. 13.

Rom. 6. 22,
23.

Mat. 5. 16.

2 Cor. 9. 10,
11, 12, &c.

A. Deo mihi auxilium ferente, omnem adhibebo diligentiam (honorate Magister) neque quicquam omittam, quantum quidem à me elaborari queat, quo appellationem titulumque vere Christiani possim sustinere: quinetiam humili assiduaque prece atque obsecratione à Deo Opt. Max. suppliciter petam, ne divinam suorum præceptorum sementem, propter animi mei quasi nihil ferentis agri sterilitatem, interire patiatur; sed menti meæ, tanquam macro & infœcundo solo, cœlesti suæ gratiæ imbre rigato, eam fertilitatem dare velit, ut uberrimas edam sanctitatis fruges, in cœlesti horreo granarioque recondendas atque conservandas.

M. Perge (mi fili) tenere istam viam quam instituisti, nihil hæsitans; quin sicuti hoc consilium atque propositum divino instinctu motus cœpisti; ita ad exitum optabilem rationis atque instituti istius tui, jam sanctis à te initiis orsi, feliciter sis ipsius ductu perventurus ad æternam tuam salutem, & Dei Opt. Max. gloriam: cui omnis laus, honor, gloria, sempiternis est seculorum ætatibus tribuenda.

F I N I S.

Admonitio Matutina.

EXpergiscere qui dormis, & excitare à mortuis, & illucescet tibi Christus. Eph. 5. 14.

Tempestivum est nos jam è somno suscitari. Rom. 13. 11.

Præteriit nox, dies appropinquat : abjiciamus igitur opera tenebrarum, & arma lucis sumamus. 12.

Honeste nos, ita ut in clara luce versantes decet, geramus ; & Domino Jesu Christo induamur. 13.

Ita luceat hominibus vitæ nostræ splendor, ut nostra opera bona conspicientes, gloriam Patri nostro cælesti tribuant. Mat. 9. 16.

Sapientia res est excellentissima, & quæ nunquam evanescit : ab illis vero qui tam admirantur & exquirunt, facile invenitur, atq; obtinetur. Sap. 6. 12.

Eos qui ipsam expetunt antevertit, ut sese illis ultro offerat. 13.

Qui primo diluculo illi invigilat, non multum laboris sustinebit : præsto exim illi ad portam erit in foribus ejus assidens. 14.

Sapientia stultitiæ tam longe præstat, quam lumen tenebris antecellit. Eccles. 2. 13

Psalmus Matutinus.

Psal. 135. 2.

DE O tribuite laudem, O pueri; servi
ejus laudibus efferte nomen Domini:

Nomen Domini gloriose prædicetur:
ex hoc tempore in omnem æternitatem.

Psal. 74. 16.

*Summa laude celebrandum est nomen
Domini, ab ortu solis ad occasum.*

Tuus, O Deus, est dies, & tua est nox;
tu præparasti lumen & solem.

Psal. 3. 5.

*In cubilibus nos collocavimus somnoque
nos dedimus; & rursum experrecti sumus;
quoniam in tua, O Deus, tutela latuimus.*

Psal. 63. 1.

& 98. 13.

O Deus, tu es Dominus noster; sum-
mo mane te quærimus, & supplices ad
tuum auxilium confugimus.

Ps. 119. 125.

*Servi tui sumus, O Domine, ingenii lu-
men in nobis accende, ut tua præcepta in-
telligamus.*

Psal. 143. 8.

Monstrato viam, qua nobis sit ingre-
diendum; ad te namque mentes nostras
erigimus.

Psal. 143. 10.

*Institue nos, ut ea quæ tibi grata sunt
faciamus; tu enim es Dominus Deus no-
ster: nomen tuum sanctum dirigat nos in
viam quæ deducit ad vitam.*

Psal. 143. 8.

Effice ut benignam tuam bonitatem
matutinis temporibus sentiamus: in te
enim positas omnes nostras spes habemus

Psal. 90. 14.

*Diluculo nos exple misericordia tua, &
præ gaudio voces effundemus, & letabimur
omnibus diebus vite nostræ.*

Tu

PSALMI.

65

Tu enim, Domine, is es, cujus desiderio tenemur, in tua fiducia ab ineunte ætate conquiescimus. Psalm. 71. 4.

Tuis subsidiis, ex quo primum in lucem editi sumus sustentamur, tu nos ex alvo materna eduxisti: tuam laudem & gloriam in perpetuum celebrabimus. Psalm. 71. 5.

De tua potentia canemus, tuam benignitatem prima luce prædicabimus: tu enim nostrum præsidium, perfugium nostrum, nostrum propugnaculum: tu Deus noster clementissimus perpetuo extitisti. Psalm. 59. 16, 17.

Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & Spiritui sancto.

Sicut à principio ad hunc usque diem factum est, fietque per infinitas seculorum ætates, Amen.

GRatiam tibi, quantum maximam
 animi nostri capere possunt, habemus,
 Deus Pater cœlestis, qui nos ab
 omni præteritæ noctis periculo atque
 discrimine salvos atq; incolumes usque
 ad hodiernum diem conservasti, precamur
 ut hodie etiam atque perpetuo in
 posterum salutis nostræ defensionem
 atque patrocinium suscipere velis: &
 quemadmodum, discussa noctis caligine,
 solis luce mundum omnem complevisti,
 nos è somno excitasti; ita & mentes nostras
 è tenebris internis ignorantiae in lucem
 vocatas, & è vitiorum sopore suscitatas,
 divinis radiis sacrosancti Spiritus tui,
 notitiaq; dilecti Filii tui Jesu Christi
 Servatori nostri, veri illius solis illustrare
 digneris: ut ab operibus tenebrarum
 declinantes omnemq; vivendi cursum
 ad divinam verbi tui veritatem dirigentes,
 nos ut in clara luce, atque in conspectu
 tuo, honeste, justeque & sancte, ut diei
 filios geramus; tandemque ad beatissimam
 illam lucem, in quâ tu habitas, duce eodem
 Filio tuo Jesu Christo, perveniamus. Cui
 tecum & cum sancto Spiritu, uni venerandæ
 majestatis Deo, laus atque honor omnis in
 perpetuum debetur. *Amen.*

67

*Precatio matutina studiosis
accommodata.*

Maximas tibi ex animis gratias agimus; Deus Pater luminum, bonorum omnium largitor, quod parentibus patronisque nostris hanc mentem dedisti, ut nos ea ætate quæ maxime flexilis est, & ad optima quæque discendum opportunitissima, in bonarum literarum disciplinam traderent: suppliciter à te petentes, ne illorum bonam de nobis spem, nostræque ætatis optimam partem, propter nostram ingenii tarditatem, negligentiam, & inertiam, perire sinas. Et quia nostra vigilantia, industria, atq; studium nihil sine divino instinctu tuo proficere valent, dignare cœlestibus tuis radiis mentibus ingeniusq; nostris ita illucere, nosq; eo desiderio & amore bonarum literarum, sapientia atque virtute efficere, eaque docilitate ad percipiendum memoriaque ad percepta retinendum donare, ut in pueritia atque adolescentia nostra bonis literis artibusque, & virtutis preceptis liberaliter instituti, viri docti & pii, rei que publicæ atque sanctæ Ecclesiæ tuæ utiles evadamus, ad sanctissimi nominis tui gloriam amplificandam. Hæc à te, Pater cœlestis, nomine unici Filii

Jac. 1. 17.
Ecclef. 12. 1.
2, &c.
Prov. 22. 26.

Prov. 6. 6, 9.
& 24. 33.
Psal. 127. 2.
Joan. 15. 4, 5.
Psal. 4, 6, 6. &c.
36. 9.
2 Cor. 4. 6.

Deut. 4. 9, 10.
& 31, 12, 13.
Psal. 78. 3, 4.
Mat. 19. 13.
14.
2 Tim. 3. 15.

Joan. 15. 16.
1 Tim. 1. 17.

Filii tui Jesu Christi Servatoris nostri
efflagitamus, obsecrantes ut ea nobis
ipsius causa largiri velis: tibi vero, cum
eodem Filio tuo, sanctoque Spiritu, laus
omnis & gloria perpetuo tribuatur,
Amen.

Matutina precatio alia, scholis apta.

Luc. 2. 46.

Eccles. 12. 1.

Luc. 2. 52.

LArgire, Domine Deus Pater cœ-
lestis, ut divino Spiritu tuo afflati,
& dilectissimi Filii beatissimique pueri
tui Jesu Christi clarissimum illustrissi-
mumque exemplum nobis ad imitan-
dum ante oculos præponentes, hoc pue-
ritiæ atque adolescentiæ nostræ tempo-
re, nos totos ad bonarum literarum stu-
dium & virtutem applicemus, atque ad
tuam voluntatem conformemus; & si-
cuti ætati progredimur, ita indies magis
magisque scientia, sapientia, virtute pro-
ficiamus; tum hominum piorum, tum
vero tuam maxime cœlestem gratiam
atque amorem (in quo summa sita est fe-
licitas) nobis conciliantes atque conse-
quentes: idque per eundem Filium
tuum Jesum Christum, Servatorem no-
strum, cui, una tecum & cum sancto
Spiritu, honor est atque gloria sempi-
terna tribuenda, *Amen.*

PSALMI.

Admonitio Vespertina & Nocturna:

DIE si quis incedat, nihil offendit :
quoniam solis lumen aspicit.

Joan. 11. 9.
10.

At si de nocte ambulet, luce orbatus
per errorem incurrit.

Hæc est damnationis causa, quod lux
mundo affulsit; homines vero tenebris po-
tius quam luce delectati sunt, propterea
quod eorum vita flagitiosa fuerat.

Joan. 3. 19.

Jesus Christus Dei filius lux est, quæ in
tenebris fulget, vera illa lux quæ omnes
homines, qui in hanc vitam ingrediuntur,
illustrat.

Joan. 1. 5. 9.

Progrediamur igitur dum suppetit lu-
men, nos ne nox opprimat: nam qui tene-
bris versatur, nescit quoruat.

Joan. 12. 35.

Incredulorum peregrinum jugum ne fe-
ramus: verum, dum lucem aspicimus, luci
fidamus, ut lucis soboles efficiamur.

2 Cor. 6. 14.
Joan. 12. 36.
46.

Credamus in Jesum Christum Dei fili-
um, qui mundo illuxit, ut omnes qui cre-
dunt in eum tenebris non jaceant.

Joan. 8. 12. &c
9. 5.

Qui Christum mundi lucem sequitur, è
tenebris in lumen vitæ vocabitur.

Excitatur è tenebris lumen iis, qui caste
atque integre versantur.

Psal. 112. 4.

Qui se in luce versari dicit, & odium ta-
men in fratrem habet, in tenebris usque ad
hoc tempus offenditur.

1 Joan. 2. 9.

Qui

P S A L M I.

Qui fratrem diligit, luce circumfunditur : neque unquam ab eo peccandi offertur occasio.

Isa. 58. 10.

Si inopis atque egentis esuriei misertus fueris, luctuque & mœrore afflictum animum consolatione sustentaveris ; tunc effulgebit è tenebris lumen tuum, eritque caligo tua instar meridei.

Hymnus Vespertinus & Nocturnus.

Psal. 92. 1.

Optimum est nos tibi, O Deus, confiteri, tuumque numen precibus placare, & divinum nomen tuum hymnis & laudibus celebrare, O excelsissime.

Psal. 92. 2.

De tua benignitate matutinis temporibus, & vespertinis de veritate tua honorifice prædicare.

Psal. 43. 3.

Dum terra atque homines obscura téguntur caligine, tua, O Domine gloria nobis illucescat : lumen tuum & tua nos veritas dirigant.

2 Cor. 4. 6.

O Deus, qui jubes lumen è tenebris effulgere, illustra mentes nostras ; & præter nobis lumen cognitionis gloriæ tuæ in facie Jesu Christi.

Psal. 18. 28.

Accende lucernam nostram, O Domine Deus noster : illumina tenebras nostras, ut in conspectu tuo ambulemus in lumine viventium.

Psal. 119. 105

Verbum tuum instar lucernæ est pedibus nostris, instar lychni semitis nostris ; præ-

P S A L M I:

71

præfert lumen iis qui in tenebris & in umbra mortis versantur: vestigia nostra dirigit in viam pacis.

Luc. 1. 79.

Ingressus nostros ad verbi tui normam dirigito: nam sic pedes nostri a lapsu continebuntur, ne in flagitium aliquod dilabamur.

Psal. 119. 35.
& 56. 13.

Penes te, O Deus, est fons vitæ; illu-
stra oculos nostros tui vultus fulgore, ne,
somnia consopiti sempiterno; hostis no-
stri domina tu premamur.

Psal. 36. 9. &
13. 3.

*Extrahe nos è tenebris & è mortis cali-
gine, rumpe vincula nostra & eripe nos ab
interitu: O libera nos ab illa caligine, ubi
fletus gemitusque fiunt, & dentium cre-
pitus exaudiuntur.*

Psal. 17. 13.
& 56. 13.
Mat. 8. 12. &
22. 13. & 25.
30.

Oculos nostros aperi, ut è tenebris in lu-
cem vocemur, & è potestate Satanæ vin-
dicemur. & tibi, O Deus noster, asseramur.

Act. 26. 28.

*Ut peccatorum veniam impetremus,
hereditatemque adeamus, cum illis qui
per fidem erga filium tuum Jesum Chri-
stum, sancti atque integri efficiuntur.*

Sic cubitum discedemus, nosque quieti
trademus securi; tuo enim solius præ-
sidio in tuto collocabimur.

Psal. 3. 6. &
4. 9.

*Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, &
Spiritu sancto:*

*Sicut à principio ad hunc usque diem
factum est, fietque per infinitas seculorum
ætates, Amen.*

Preces.

Precatio Vespertina.

Pl. 91. & 14.
& 147.

Luc. 8. 52.

Joan. 11. 11,
12, &c.

1 Thef. 4. 13,
14.

Eph. 6. 12.

2 Cor. 11. 14.

Eph. 5. 11, 12.
&c.

1 Thef. 5. 5, 6,
10.

1 Cor. 7. 20.

Eph. 4. 1. &c.

1 Thef. 2. 12.

Domine Deus, cujus tutela est salus hominum, atque rerum omnium ; quando nox mundum oppressit corpora mox nostra somno, quo nihil est morti similius resoluta languidaque jacebunt : nos totos tibi in tutelam tradimus, suppliciter orantes, ut à potestate malitiosorum spiritum caliginis principum, qui ad nos fallendos in Angelos se lucis transformare valent, & à peccatis, tenebrarum operibus, atque aliis omnibus tum corporis tum animæ periculis nos tueri & conservare velis : atque totos nos sopore opprimi. & quasi sepultos jacere aut mentibus interim nostris caligine ita offundi non patiaris, ut tui nos oblivio capiat ; verum ut, corporibus sopitis, animi vigiles assidue noctes diesque tibi intenti excubent. Et, cum requies corpora simul atque animos nostros satis, quantum natura quæret, refecerit, crastina aurora aptiores nos atque propensiores reddat ad tibi serviendum in eo vitæ statu quem nos teneri voluisti ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Jesum Christum Servatorem nostrum, qui, una tecum, & cum sancto Spiritu omni laude & gloria, omnibus sæculorum ætatibus, est ab omnibus asficiendus, *Amen.*

Vesper-

Omnipotens Deus cujus beneficio, sicuti dies hominibus ad negotia obeunda illucescit, sic & nox ad corpora atque animos labore & contentione defessos, quiete relaxandos, atque recreandos conceditur; supplici à te precatione petimus, ut quemadmodum nox tenebris omnia obscurat, ita, & peccata etiam nostra illi delecto Filio condonans occultare & ab oculis tuis remove, atque illorum memoriam sempiterna oblivione delere velis: ut veluti corpora somno & requie reficiantur, itidem animi nostri, misericordiæ tuæ fiducia à scelerum conscientia soluti, tranquillentur: atque ita toti recreati crastino cum dilucescet, reliquisque vitæ nostræ diebus experrecti, ad tibi serviendum excitemur. Et quando mors ipsa, à qua tam est tibi facile nos atque è somno corporis excitari, imminebit, in spe lætissimæ illius resurrectionis (qua corpora nostra ad sempiternum illum diem nullis unquam tenebris interruptum expergeficies) requiescamus, quando hæreditatis sanctorum in lumine participes reddamur, in cœlesti Jerusalem, beatissima illa civitate, quæ neque Lucernæ neque Solis neque Lunæ lumine, quo illustretur, indigebit

Isa. 45. 7. &
50. 3.
Eccles. 5. 12.

Psal. 25. 7. &
32. 1. & 51.
29.
Isa. 43. 25.
Ezec. 18. 28.
Act. 3. 19.
Act. 3. 19.
Col. 2. 13, 14.
Psal. 127. 2.

Luc. 8. 52, 54.
&c.
Joan. 11. 11,
25, 43, 44.

Col. 1. 12.
Gal. 4. 26.
Apoc. 21. 23.
& 22. 5.

Col. i. 13.

gebit ; tua enim, O Deus gloria illi
ilucescet ; tuusque Filius, Agnus ille,
nostrum erit decus, ac lumen sempiter-
num. Ad quam gloriosissimam lucem,
& regnum dilecti Filii tui, ut nos velis
perducere, te per eundem illum Servatò-
rem nostrum obtestamur, atq; obsecra-
mus, qui una tecum, cum sancto Spi-
ritu, maximis & immortalibus honori-
bus summisque & perpetuis laudibus
effereendus est atque celebrandus, *Amen.*

F I N I S.

